

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
REGIONŲ PLĖTROS INSTITUTAS

Erika MAULIŪTĖ

Verslo administravimo studijų programos studentė

JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMAS TAURAGĖS RAJONE

Bakalauro baigiamasis darbas

Šiauliai, 2020

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
REGIONŲ PLĖTROS INSTITUTAS**

Erika MAULIŪTĖ

JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMAS TAURAGĖS RAJONE

Bakalauro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:

lekt. A Jankauskienė

Teigiu, kad bakalauro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu verslo administravimo studijų programos bakalauro kvalifikaciniam laipsniui įgyti, yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Šiauliai, 2020

Mauliūtė, E. (2020). Jaunimo verslumo skatinimas Tauragės rajone: pagrindinių universitetinių studijų Verslo administravimo programos baigiamasis darbas. Baigiamojo darbo vadovė: lekt. A. Jankauskienė. Šiaulių universitetas: Regionų plėtros institutas, 51 p. (67 p.).

SANTRAUKA

Baigiamajame bakalauro darbe nagrinėjama verslumo skatinimo priemonės ir jų raiška jaunimo tarpe. Nors verslumo skatinimas ir ugdytas šiuolaikinėje ekonomikoje ir besikeičiančiame pasaulyje yra pripažįstamas svarbiu veiksniu, tačiau norint skatinti jaunų žmonių verslumą reikia imtis priemonių tai įgyvendinti. Šio darbo problema formuluojama klausimais: kokie veiksniai lemia Tauragės rajono jaunimo verslumą? Kokiomis priemonėmis ir būdais skatinamas jaunimo verslumas? Darbo tikslas yra išanalizavus teorinius verslumą lemiančius aspektus, įvertinti verslumą skatinančius veiksnius ir skatinimo priemones Tauragės rajone.

Pirmoje darbo dalyje analizuojama verslumo samprata, kurią mokslininkai išskyrė dvejomis prasmėmis – siaurąja prasme ir plačiąja. Taip pat aprašomi verslumą lemiantys veiksniai, kurie skirstomi į išorinius ir vidinius. Išoriniai – tai tie, kurie supa mus aplinkoje: emigracija, naujausios technologijos, nedarbo tendencijos, rinkos sąlygos ir t. t. Vidinius verslumo skatinimo veiksnius apima asmens savybės, motyvacija, savarankiškumas ir pan. Teorinėje darbo dalyje analizuojami verslumo skatinimo būdai Europos Sąjungoje ir Lietuvoje, aptariama verslumo politikos kaita ES strateginiuose dokumentuose ir verslumo politikos vystymasis Lietuvoje.

Antroje darbo dalyje aprašoma tyrimo metodika, respondentų charakteristika bei atlikta kokybinio ir kiekybinio tyrimų analizė. Kokybinis tyrimas atliktas, siekiant išsiaiškinti jaunimo verslumo skatinimo priemones ir jų įgyvendinimą Tauragės rajone. Siekiama išanalizuoti Tauragės rajono jaunimo požiūrį į verslumą ir jo skatinimo galimybes, atliktas kiekybinis tyrimas. Kiekybinio tyrimo metu apklausta 122 respondentai, kokybinio – 4 informantai, susiję su verslumo skatinimu Tauragės rajone.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad dabar jaunimas yra pakankamai verslus, tačiau jiems trūksta paskatinimo ir informacijos apie verslumą skatinančias institucijas ir jų vykdomas programas. Kaip svarbiausia priemonė verslumui skatinti, jaunimo tarpe buvo išskirta finansinė parama, o veiksnys lemiantis verslumą – motyvacija imtis verslo.

Raktiniai žodžiai: jaunimo verslumas, verslumo skatinimas.

Mauliūtė, E. (2020). Promotion of youth entrepreneurship in Tauragė district: The final bachelor thesis of university undergraduate studies on business management program. Supervisor, lect. A. Jankauskienė. Šiauliai university: institute of Region Development, 51 pg. (67 pg.).

SUMMARY

In the final bachelor's work measures to promote entrepreneurship and their expression among young people. Though encouraging and nurturing entrepreneurship the modern economy and the changing world are an important factor and the, however in order to encourage entrepreneurship among young people it is necessary to realize. The problem of this work formulates questions: What are the factors that determine the entrepreneurship of youth in Taurage district? What are the ways and means of promoting youth entrepreneurship? The aim of this work is to analyze the theoretical aspects of entrepreneurship, to evaluate the factors and means of promotion of entrepreneurship in the Taurage district.

The first part of the paper analyzes the concept of entrepreneurship, which the researchers distinguished between two meanings - narrow and broad. It also describes the determinants of entrepreneurship, which are divided into external and internal. The external ones are those that surround us in the environment: emigration, latest technology, unemployment trends, market conditions and similarly. Internal factors that promote entrepreneurship include personality, motivation, autonomy and similarly. The theoretical part of the paper analyzes ways of promoting entrepreneurship in the European Union and Lithuania, discusses the change of entrepreneurship policy in EU strategic documents and the development of entrepreneurship policy in Lithuania.

The second part of work describes the research methodology, the characteristics of the respondents and the qualitative and quantitative research analysis. A qualitative study was carried out to find out the means of youth entrepreneurship promotion and their implementation in Taurage district. The aim is to analyze the attitude of Tauragė district youth towards entrepreneurship and the possibilities of its promotion, a quantitative research was carried out. In the quantitative survey 122 respondents were interviewed, in qualitative - 4 informants related to promotion of entrepreneurship in Taurages district.

The results of the survey revealed that young people are now sufficiently entrepreneurial, but lack the encouragement and information about entrepreneurship-promoting institutions and the programs they run. As a key tool to promote entrepreneurship, financial support was given to young people and the motivation to start a business was identified as a factor determining entrepreneurship.

Keywords: youth entrepreneurship, promotion of entrepreneurship.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1 lentelė Verslumo raiškos teorinės interpretacijos.....	11
1.2 lentelė Verslumo komponentai.....	14
1.3 lentelė Svarbiausi verslininkų bruožai ir jų charakteristikos.....	16
1.4 lentelė Išoriniai aplinkos veiksniai lemiantys verslumą.....	17
2.1 lentelė Kiekybinio tyrimo instrumento pagrindimas.....	28
2.2 lentelė Respondentų demografinė statistika.....	29
2.3 lentelė Respondentų pasiskirstymas pagal ketinimą kurti savo verslą.....	30
2.4 lentelė Jaunimo verslumas	32
2.5 lentelė Verslumą skatinantys veiksniai	34
2.6 lentelė Verslininko paveikslas.....	36
2.7 lentelė Verslumo skatinimo priemonės	37
2.8 lentelė Verslumo skatinimo priemonių įgyvendinimo problemos	38
2.9 lentelė Institucijų žinomumą lemiantys veiksniai	40
2.10 lentelė Informacijos gavimo būdai apie jaunimo verslumą skatinančias programas	42
2.11 lentelė Informacijos apie verslumą skatinančias institucijas pasiekiamumas	42
2.12 lentelė Pasiūlymai jaunimo verslumui paskatinti.....	43

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1.1 pav. Verslumo suvokimas siaurąja ir plačiąja prasme	13
1.2 pav. Verslumą lemiantys veiksniai	15
1.3 pav. Išoriniai verslumą lemiantys veiksniai	18
1.4 pav. Verslumo politikos kaita ES strateginiuose dokumentuose	21
1.5 pav. Verslumo skatinimo seka	22
1.6 pav. Verslumo politikos vystymasis Lietuvoje	23
2.1 pav. Tyrimo etapai	27
2.2 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal verslumo sąvokos sampratą	31
2.3 pav. Vidinių veiksnių, lemiančių jaunimo verslumą, vertinimas	32
2.4 pav. Išorinių veiksnių, lemiančių jaunimo verslumą, vertinimas	33
2.5 pav. Verslininko bruožų įvertinimas	35
2.6 pav. Verslumą skatinančių priemonių vertinimas	36
2.7 pav. Institucijų, vykdančių verslumo skatinimo programas Tauragės rajone, žinomumas	40
2.8 pav. Institucijų, vykdančių verslumo skatinimo programas Lietuvoje, žinomumas	41

TURINYS

IVADAS.....	8
1. VERSLUMO SKATINIMO TEORINIAI ASPEKTAI	11
1.1. Verslumo samprata.....	11
1.2. Verslumą lemiantys veiksniai	14
1.3. Verslumo skatinimas	20
1.3.1 Verslumo skatinimas Europos Sąjungoje.....	20
1.3.2 Verslumo skatinimas Lietuvoje.....	22
2. TAURAGĖS RAJONO JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMO TYRIMAS.....	27
2.1 Tyrimo metodika	27
2.2 Jaunimo verslumo skatinimo priemonių ir galimybių Tauragės rajone analizė	29
2.2.1 Respondentų charakteristika	29
2.2.2 Jaunimo požiūrio į verslumą analizė	30
2.2.3 Veiksnių, skatinančių jaunimo verslumą, analizė	32
2.2.4 Verslininko savybių analizė	35
2.2.5 Verslumo skatinimo priemonių analizė.....	36
2.2.6. Institucijų, vykdančių verslumo skatinimo programas, analizė	39
IŠVADOS	45
REKOMENDACIJOS.....	47
LITERATŪRA.....	48
PRIEDAI	52

IVADAS

Temos aktualumas. Jaunam žmogui verslumo įgūdžiai reikalingi kasdien ir visose gyvenimo srityse: ieškant darbo, dirbant, kuriant verslą bei priimant svarbius sprendimus. Turėdami verslumo kompetencijų žmonės mąsto produktyviau, keičia požiūrį į save ir supančią aplinką, būna ryžtingesni ir veiklesni bei geba savo turimas žinias pritaikyti kasdieniniame gyvenime. Nors verslumo skatinimas ir ugdymas šiuolaikinėje ekonomikoje ir besikeičiančiame pasaulyje yra pripažįstamas svarbiu veiksmu, tačiau norint skatinti jaunų žmonių verslumą reikia imtis priemonių tai įgyvendinti. Jaunimas – aktyviausia visuomenės grupė, kuri lengviausiai gali prisitaikyti prie naujos aplinkos (Saulėnas, 2007; Verslumo ugdymo rekomendacijos, 2017).

Šiandien Europos Sąjungoje ir kitose pasaulio šalyse jaunimo verslumui skatinti skiriamas ypatingas dėmesys. Ne išimtis yra ir Lietuva, nes šalyje vykdoma daug iniciatyvų bei programų, kurių tikslas yra prisidėti prie jaunimo verslumo skatinimo ir suteikti jaunimui palankias sąlygas sukurti nuosavą verslą ir taip užsiimti savarankiška ekonomine veikla. Politiniu lygmeniu jaunimo verslumo skatinimas ypač padidėjo 2012 m., kai Europos Komisija išreiškė nerimą dėl aukšto jaunimo nedarbo lygio šalyje.

Temos naujumas. Apie verslumo suvokimą ir verslą yra pateikta daug skirtingų požiūrių. Šiandienos verslumo supratimas siejamas su tokiais mokslininkais kaip R. Oakey (2012, 2011, 2010), D. W. Bygrave, A. Zacharakis (2010), R. D. Hisrich, M. P. Peters, D. A. Shepherd (2009), S. Roper (2012, 2011, 2010, 2009, 2008). Jie daug dėmesio skiria verslumui ir bando ieškoti šiuolaikiškesnių sprendimų, kurie gali turėti įtakos verslo skatinimui. Nagrinėjant mokslinius šaltinius pastebima, kad mokslinių tyrimų, kuriuose būtų dėmesys koncentruojamas jaunimo verslumo skatinimui netrūksta, tačiau kiekvienas autorius jaunimo verslumą analizuoja remiantis skirtingais aspektais.

Jaunimo verslumo tematikai Lietuvoje nemažai dėmesio skyrė A. Župerka, (2010), Ž. Židonis, (2012), J. Čiburienė ir J. Guščinskienė (2009), A. Jelagaitė ir J., Vijeikis (2012), Ž. Labutė ir I. Žemataitytė (2014), K. Samašonok (2018). Mokslininkai nagrinėjo jaunimo verslumo galimybes, bandė atsakyti į klausimą, kodėl ir kaip reikėtų skatinti verslumą, kokios problemos trukdo jaunimo įsitraukimui į aktyvią veiklą. Jaunimo verslumo iniciatyvų įgyvendinimą vietos savivaldos kontekste yra analizavusi Juodaitytė (2015). Tyrimą apie jaunimo verslumo situaciją Lietuvoje bei verslumo skatinimą jaunimo tarpe atliko Serečkaitė (2017). Urbonaitė (2013) tyrė jaunimo verslumo galimybes Lietuvoje. Atkočiūnaitė, Navasaitienė (2013) įvertino kaimo bendruomenių vaidmenį skatinant jaunimo verslumą. Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2012) atliko tyrimą apie jaunimo verslumą skatinančias priemones.

Apie verslumą vis dažniau kalbama, tačiau vis dar jaunimo verslumo skatinimas laikomas pakankamai nauja veikla, ypač skatinant jaunimo verslumo iniciatyvų įgyvendinimą vietos savivaldybių rajonuose. Nepaisant to, kad jaunimo verslumo skatinimui skiriamas nemenkas dėmesys, pasigendama mokslinių darbų, kuriuose būtų nagrinėjamas jaunimo verslumo skatinimas Tauragės savivaldybėje. Visa tai ir pagrindžia pasirinktos temos mokslinį naujumą.

Darbo problema. Šiuo metu daug kalbama apie jaunimo įsitraukimą į verslą, tačiau tam nėra sudaroma pakankamai sąlygų. Jaunimo verslumas yra ypač mažas mažesniuose regionuose. Šio darbo problema formuluojama klausimais: kokie veiksniai lemia Tauragės rajono jaunimo verslumą? Kokiomis priemonėmis ir būdais skatinamas jaunimo verslumas?

Tyrimo objektas: Tauragės rajono jaunimo verslumas.

Darbo tikslas: Išanalizavus teorinius verslumą lemiančius aspektus, įvertinti verslumą skatinančius veiksnius ir skatinimo priemones Tauragės rajone.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti verslumo sampratą, verslumą lemiančius veiksnius, verslumo skatinimo būdus teoriniu aspektu.
2. Išnagrinėti jaunimo verslumo skatinimo priemones ir jų įgyvendinimą Tauragės rajone.
3. Išanalizuoti Tauragės rajono jaunimo požiūrį į verslumą ir jo skatinimo galimybes.
4. Įvertinti jaunimo verslumo skatinimo priemonių raišką bei jų įgyvendinimo kliūtis Tauragės rajone.

Darbo metodai. Pirmojoje darbo dalyje naudota mokslinės literatūros analizė, apibendrinimas, grupavimas ir sisteminimas, siekiant išanalizuoti verslumą skatinančius aspektus teoriniame kontekste. Antrojoje darbo dalyje naudotas anketinės apklausos metodas, siekiant išsiaiškinti Tauragės rajono jaunimo požiūrį į verslumą ir jo skatinimo galimybes. Siekiant išnagrinėti jaunimo verslumo skatinimo priemones ir jų įgyvendinimą Tauragės rajone atliktas interviu su Tauragės bendradarbystės centro „Spiečius“ specialiste, Tauragės rajono savivaldybės specialistais, įgyvendinančiais jaunimo verslumo iniciatyvas Tauragės savivaldybėje, bei jaunimo organizacijų sąjungos „Apskritas stalas“ pirmininku.

Praktinis tyrimo reikšmingumas ir tyrimo rezultatų sklaida. Tyrimo rezultatai ir jų analizė leis atskleisti kaip jaunimas Tauragės rajone supranta verslumą, kokios priemonės juos paskatintų, atskleis kaip jaunimą mato Tauragėje dirbantys specialistai. Informacija bus naudinga institucijoms, kurios užsiima verslumo skatinimo programų įgyvendinimu Tauragės rajone ir suinteresuotoms šalims, kurios dirba su jaunimu.

Darbo struktūra. Bakalauro baigiamąjį darbą sudaro dvi dalys. Pirmoje darbo dalyje analizuojama verslumo samprata, verslumą lemiantys veiksniai, verslumo skatinimo būdai. Antroje

darbo dalyje nagrinėjamos jaunimo verslumo skatinimo priemonės ir jų įgyvendinimas Tauragės rajone, atskleidžiamas Tauragės rajono jaunimo požiūris į verslumą ir jo skatinimo galimybes bei vertinama jaunimo verslumo skatinimo priemonių raiška, analizuojamos kliūtys, su kuriomis susiduriama Tauragės rajone įgyvendinant jaunimo verslumo skatinimą.

1. VERSLUMO SKATINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Verslumo samprata

Verslumas – tai viena iš žmogaus kompetencijų, labiausiai pasitarnaujančių asmenybės personalizavimui, skatinanti saviraišką kasdieniniame gyvenime. Verslumas pasireiškia tik veikloje, kai žmogus kažko imasi daryti, tada atsiskleidžia jo verslumo savybės ir leidžia prisitaikyti įvairiapusiškoje aplinkoje. Solnyškienė (2008) teigia, kad verslumas, viena vertus, – tai mokėjimas ir galėjimas sukurti pridėtinę ekonominę vertę, uždirbti pinigus, pritraukti investicijas bei savo veikla sudominti potencialius paslaugos ar prekės vartotojus; kita vertus, tai – asmens mąstymo būdas ir socialinės, vadybinės bei asmeninės kompetencijos, leidžiančios turimas žinias pritaikyti savo kasdieniam gyvenimui.

Pasak Lydekos (1996), nagrinėjant verslumo sampratos raidą, verslumo suvokimą galima suskirstyti į tris pagrindinius etapus, kuriuose atsispindi skirtingos verslumo savybės:

- pripažįstama rizikos svarba (XVIII a., J. Law, R. Cantillon);
- pripažįstama inovacijos svarba (XIX-XX a., J. B. Say, J. S. Mill, C. Menger, J. Schumpeter, A. Marshall) – nauji produktai, naujos rinkos, naujos organizacijos valdymo formos;
- pripažįstama ypatingų savybių svarba (XX a. 2-ji pusė, D. McClelland, P. Drucker, A. Shapiro, K. Vesper ir kt.) – intuicija, sugebėjimas reaguoti į aplinkos pokyčius ir kt.

Verslumo sąvoką analizavo nemažai autorių, kurie verslumą apibrėžia skirtingomis reikšmėmis (žr. 1.1 lent.).

1.1 lentelė

Verslumo raiškos teorinės interpretacijos

Autorius	Apibrėžimas
Klebankaja ir Lydeka, 1997	Verslumas - verslui pradėti ir jam tvarkyti reikalingi ypatingi asmeniniai ir dalykiniai žmogaus sugebėjimai: vaizduotė, kūrybiškas mąstymas, rizikingas veiklumas, iniciatyva, (naujoviškumas, intuicija, vadybos įgūdžiai ir kiti išskirtiniai bei unikalūs sugebėjimai).
Lydeka, 2001	Verslumas – tai ne tik norėjimas, bet ir mokėjimas, taip pat galėjimas novatoriškai mąstyti ir aktyviai bei rizikingai veikti ūkiniame gyvenime. Verslumas reiškia sugebėjimą panaudoti vidinį potencialą bei situacijos palankumą naudoti sukūrimui (turto gausinimui).
Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija, 2004	Verslumas – tai asmens mąstymo būdas ir asmeninės socialinės, vadybinės bei asmeninės kompetencijos, leidžiančios turimas žinias pritaikyti savo kasdieniam gyvenimui, t. y. konkretūs gebėjimai, teikiantys galimybę ne tik organizuoti savo verslą, bet ir prisiimti riziką už padarytus sprendimus.
Jasnavičius, 2006	Verslumas – žmogaus gebėjimai asmeniškai įtakoti į visuomenės poreikių tenkinimo kokybę ir plėtrą: suvokti (surasti) ką daryti, žinoti kaip padaryti, efektyviais veiksmais pasiekti vertingų rezultatų, gauti už tai pelnytą atlygį (įvertinimą).
Kairienė ir Markevičius, 2006	Prekybos įmonių verslininkų verslumas – tai sugebėjimas gaminti ir parduoti pirkėjui prekes abipusės naudos pagrindu. Tai žmogaus potencialas, tikėjimas sėkminga savo veikla nuolatos besikeičiančioje aplinkoje.
Vaidelis, 2006	Verslumas yra asmens gebėjimas idėjas paversti veiksmais. Jis reiškia kūrybingumą, naujoves ir pasirengimą rizikuoti bei gebėjimą planuoti ir valdyti projektus siekiant tikslų.
EU, 2006 b.	Verslumas įgalina individualius gebėjimus paversti verslo idėjomis ir veiksmais.

1.1 lentelės tęsinys

Saulėnas, 2007	Verslumas yra gebėjimas matyti supančias galimybes, jas pasiekti ir turėjimas kompetencijų panaudoti esamus išteklius.
Lietuvos jaunimo organizacijų taryba, 2008	Verslumas siaurąja prasme suprantamas kaip mokėjimas sukurti pridėtinę ekonominę vertę <...> verslumas plačiąja prasme yra įgimtas ar įgytas asmeninių savybių rinkinys, kuris leidžia kurti ekonominę, socialinę ir visas kitas vertes.
Šilėnas, 2009	Verslumas – tai paslaptingiausias gamybos veiksnys (greta tokių veiksmų, kaip žemė, darbas ir kapitalas).
Lietuvos inovacijų 2010–2020 m. strategija	Verslumas – tai asmens mąstymo būdas ir socialinė, vadybinė ir kitokia kompetencija, leidžianti turimas žinias pritaikyti kasdieniam savo gyvenimui.
M. H. Morris, J. G. Covin, D. F. Kuratko, 2011	Verslumas – tai galimybė varijuoti turimais ištekliais įvairiose veiklos srityse, įskaitant naujos įmonės kūrimą, kapitalo rizikos valdymą ir inovacijų kūrimą bei diegimą.
Giriūnienė, 2014	Verslumas – tai valstybėje egzistuojančios aplinkos tiesiogiai darantis įtaką procesas, kurio pagrindiniais vykdytojais vis dėl to yra laikomi fiziniai ir juridiniai asmenys, įskaitant ir mokslo institucijas bei kitus viešojo sektoriaus subjektus.
Gedvilienė, Tūtlys, 2017	Verslumas – tai gebėjimai ir noras kurti, organizuoti ir valdyti verslo įmonę prisiimant riziką siekiant pelno.
Lipinskienė, Siudikas, 2018	Verslumas yra siejamas su asmens elgsena, kuri pasižymi tokiomis savybėmis kaip kūrybiškumas, iniciatyvumas ir proaktyvumas, polinkis rizikuoti ir kontroliuoti padėtį bei lyderystė, apimanti vizijos kėlimą, pasitikėjimą savimi, vidinę motyvaciją, gebėjimą burti komandą ir dirbti joje.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis lentelėje nurodytais šaltiniais

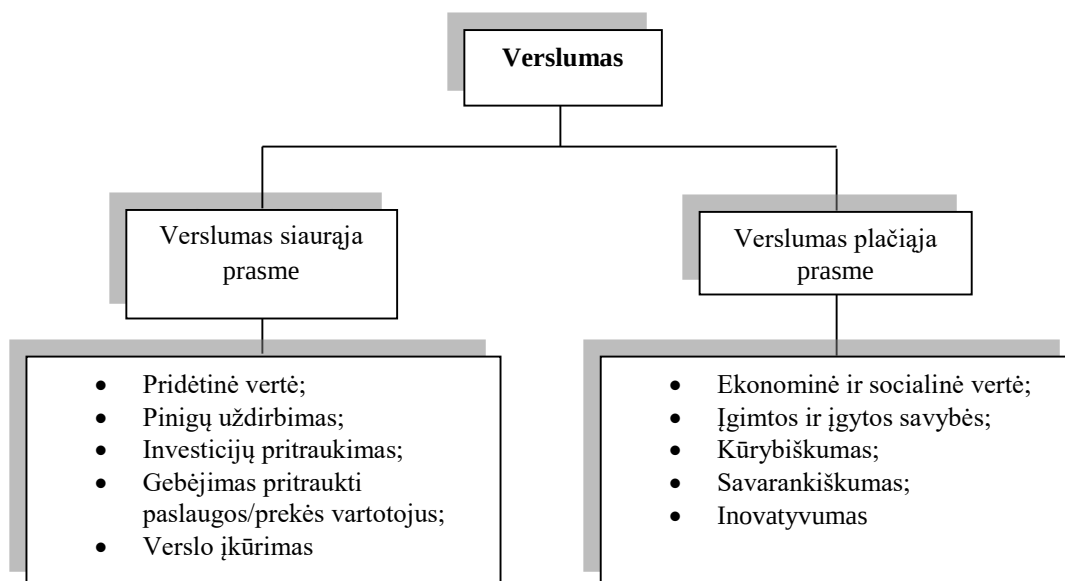
Analizuojant lietuvių mokslinėje literatūroje pateikiamas verslumą apibūdinančias sąvokas, pastebima, kad daugybėje apibrėžimų akcentuojami skirtingi verslumo aspektai, tačiau beveik visuose yra įvardijamos asmens savybės: iniciatyvumas, inovatyvumas, kūrybiškumas, gebėjimas organizuoti, planuoti laiką, išnaudoti išteklius bei prisiimti riziką, finansinis išvalgumas, derybiniai gebėjimai, lyderystė. Nagrinėjant verslumo sampratą pastebimas skirtingas autorių požiūris į verslumo sąvoką, autorių nuomonės vienu ar kitu aspektu sutampa, jos neprieštarauja viena kitai, o tik papildo.

Kvalifikacijos tobulinimo programoje mokytojams „Verslumo akademija“ metodinėse rekomendacijose (2012) verslumas apibūdinamas kaip naujų idėjų turėjimas ir siekimas jų įgyvendinimo, o tai būdinga ne tik verslininkams, todėl verslumą reikėtų suvokti žymiai plačiau.

Verslumas gali būti suprantamas dvejomis prasmėmis – tai siaurąja ir plačiąja prasme. Užsienio autoriai Lowie, Mariot (2007) teigia, kad siaurąją prasmę žmonės verslumą suvokia kaip „kapitalistinį darbuotoją“ arba verslo savininką/vadovą. Knygos autoriai teigia, kad tikrasis verslumas egzistuoja tik ten, kur yra didelis augimo potencialas, daugelis viešojo sektoriaus paramos programų patvirtina šią nuomonę, teikdamos pirmenybę ribotiems ištekliais tuose sektoriuose, kur jų teigimu potenciali grąža yra didesnė.

Knygos autoriai pabrėžia, kad plačioji verslumo prasmė vis tiek yra orientuota į organizacijas, tačiau pripažįsta, kad žmonės gali būti kūrybiški ir novatoriški dirbdami savarankiškai. Organizacijos, norinčios išlikti konkurencingos greitai besikeičiančioje ar sudėtingoje verslo aplinkoje, turi puoselėti

tokius asmenis, kurie yra kūrybiški, inovatyvūs, savarankiški ir panaudoti savo gebėjimus, kad pasiektų tvarų konkurencinį pranašumą.

1.1 pav. Verslumo suvokimas siaurąja ir plačiąja prasme

Šaltinis: Gegeckienė ir Graikšienė (2009)

Gegeckienė ir Graikšienė (2009) verslumo sampratą nagrinėja siaurąją ir plačiąją prasmėmis (žr. 1.1 pav.). Siaurasis požiūris suprantamas kaip mokėjimas kurti pridėtinę vertę, kai žmogus moka uždirbti pinigus, pritraukia investicijas ir savo veikla moka sudominti vartotojus, kurie naudosis jo paslaugomis ar preke. Verslumas plačiąja prasme – tai yra įgimtas ar įgytas asmeninių savybių rinkinys, kuris leidžia kurti ekonominę, socialinę ir visas kitas vertes. Tai yra konkretūs gebėjimai, suteikiantys galimybę ne tik organizuoti savo verslą, bet ir prisiimti riziką už padarytus sprendimus – įgimtos ir įgytos žmogaus asmeninės savybės, leidžiančios jam novatoriškai mąstyti ir aktyviai bei rizikingai veikti visose gyvenimo situacijose.

Nacionalinėje 2007–2011 m. jaunimo verslumo skatinimo programoje daug dėmesio skiriama verslumo kompetencijos ugdymui. Šioje programoje išskiriami ir pateikiami pagrindiniai verslumo komponentai (žr. 1.2 lent.).

1.2 lentelė

Verslumo komponentai

Vadybiniai įgūdžiai	Loginis mąstymas	Kritiškas požiūris	Pasverta rizika
Prognozavimas, „mąstymas“ į priekį	Teorinės žinios praktiniai įgūdžiai	Pilietiškumas	Savimotyvacija, Savirealizacija
Sugebėjimas „parduoti“ save	VERSLUMAS		Imlumas naujovėms
Aktyvus veikimas	Gyvenimo būdas kai planuoja pats	Sugebėjimas suburti žmones bendrai veiklai	Laiko planavimas
Bendravimo menas - gali gauti naudos išlikdamas malonus kitiems	Pozityvus mąstymas – pozityvi reakcija į nesėkmes, pasitikėjimas savimi		Sugebėjimas greitai priimti sprendimus

Šaltinis: Nacionalinė jaunimo verslumo skatinimo programa 2007–2011, 2005 m. kokybinis tyrimas

Visi šie komponentai yra neatsiejami nuo verslumo sąvokos. Išvardintos savybės reikalingos ne tik norint būti verslininku, bet ir jaunuoliu, kuris žino, ko nori ir siekia sėkmingo gyvenimo. Šias kompetencijas kiekvienas gali išsiugdyti skirtingai – priklauso nuo to, kokioje aplinkoje jis bus ugdomas ir skatinamas.

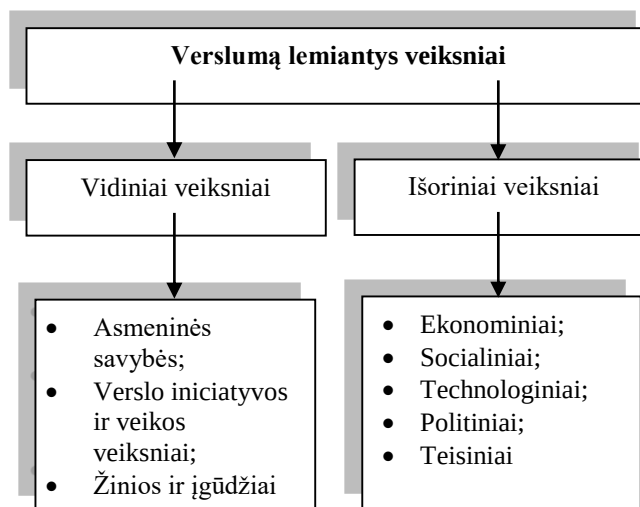
Apibendrinant galima teigti, kad nagrinėjant verslumą apibūdinančias sąvokas akcentuojami skirtingi verslumo aspektai, tačiau beveik visuose nagrinėtuose autorių darbuose yra įvardijamos tokios asmens savybės kaip iniciatyvumas, inovatyvumas, kūrybiškumas, gebėjimas organizuoti, planuoti laiką, išnaudoti išteklius bei prisiimti riziką, finansinis išvalgumas, derybiniai gebėjimai, lyderystė. Verslumą galima apibūdinti siaurąja ir plačiąja prasmėmis. Remiantis siaurąja prasme, verslumas suprantamas kaip mokėjimas kurti pridėtinę vertę, kai žmogus geba uždirbti pinigų, pritraukia investicijas ir savo veikla moka sudominti vartotojus naudotis siūlomomis paslaugomis ar preke. Tuo tarpu verslumas plačiąja prasme apibūdinamas kaip įgimtas ar įgytas asmeninių savybių rinkinys, kuris leidžia kurti ekonominę, socialinę ir visas kitas vertes.

1.2. Verslumą lemiantys veiksniai

Ekonominėje literatūroje veiksniai, galintys daryti poveikį verslumo lygiui ir jo kaitai dažnai yra skirstomi į skatinamuosius ir ribojančiuosius. Tarp skatinamųjų svarbiausi yra tokie veiksniai kaip rinkos ekonominio augimo potencialas ir jos pelningumas. Tiek spartus augimas, tiek ir didėjantis rinkos pelningumas teigiamai veikia paskatas kurti verslą arba skatina jau veikiančius verslus toliau veikti rinkoje. Pruskus (2003), cit. Pauliukevičiaus (2014), skatinančias verslumo paskatas įvardija tokias kaip noras praturtėti, siekimas būti savarankišku, demonstruoti savo sugebėjimus, susikurti asmeninę darbo vietą, įgyvendinti savo idėją.

Ribojantys veiksniai gali būti suskirstyti į rinkos ir institucinius veiksnius. Tarp ribojančių veiksnių svarbiausi yra didėjantis kapitalo intensyvumas, ribotas priėjimas prie išorinių finansavimo šaltinių ir didelės sąnaudos, patiriamos kuriant verslą (Verslumo tendencijos Lietuvoje, 2018).

Galima išskirti dvi pagrindines verslumą lemiančių veiksnių grupes: vidinius ir išorinius veiksnius (žr. 1.2 pav.). Vidiniai verslumą lemiančių veiksniai yra susiję su darbuotojo asmeninėmis savybėmis, motyvacija imtis verslo, turimomis žiniomis ir gebėjimais. Išoriniai veiksniai susiję su tam tikra aplinka: politine, socialine, teisine, ekonomine ir technologine. Šios aplinkos veikia verslą ir lemia jo pokyčius. Verslas tuo pačiu metu veikia aplinkas ir lemia jų pokyčius (Adamonienė, Šilingienė, 2008).

1.2 pav. Verslumą lemiantys veiksniai

Šaltinis: Adamonienė, Šilingienė (2008).

Verslumui įtakos turi tiek vidinė, tiek išorinė aplinka. Vidinius verslumą lemiančius veiksnius pirmiausia apibūdina asmens savybės ir vidinė motyvacija imtis verslo (Lietuvos verslo stebėsenos tyrimas, 2013). Simsonaitė (2014) laikosi nuomonės, kad motyvaciją imtis verslo lemia verslo iniciatyvos ir veiklos veiksniai. Išskiriamos labai įvairios paskatos, tokios kaip noras praturtėti, savarankiškumo siekimas, noras parodyti savo sugebėjimus, susikurti sau darbo vietą, įgyvendinti savo idėją, saviraiškos poreikis. Žinios, naujausios informacijos prieinamumas, įgūdžiai protingai naudotis turimais ištekliais yra laikomi svarbiausiais veiksniais, kurie didina žmonių verslumą.

Dažnai verslininkas matomas kaip aktyvus, atviras žmogus, kuriam įdomu tai, kas vyksta aplinkui ir bendrai visuomenėje. Asmens savybės gali būti įgytos ir įgimtos. Prie įgimtų savybių galima priskirti kūrybiškumą, novatoriškumą, norą rizikuoti, atvirą bendravimą, organizacinius sugebėjimus, nepasidavimą. Įgytomis savybėmis galima laikyti visas tas, kurias asmuo įgyja

besimokydamas ar praktiškai veikdamas – tai pirmiausiai žinios ir praktinė patirtis, suformuojantys universalius ir specialius įgūdžius (Kairienė, 2006).

Žukauskas, Stripeikis (2011) nagrinėdami veiksnius, kurie lemia asmens apsisprendimą pradėti verslą, išskiria verslininkystės pasiūlos terminą, kuris apibūdinamas asmens charakterio bruožų, vidinių savybių, nuostatų, žinių bei patirties deriniu. Autorių požiūriu, verslininkystės pasiūla apima individualų lygmenį ir yra formuojama gyventojų, kurie atstovauja visuomenę, demografinę struktūrą, pajamas, nedarbo lygį, išsimokslinimą bei kultūrinės normas. Taigi pagrindinis verslininkystės pasiūlos rezultatas yra potencialus verslininkas, kuris turi verslumo kompetenciją.

Moksliniuose šaltiniuose nemažai dėmesio skiriama verslininko bruožams nagrinėti. Akcentuojama, kad verslininkas turi būti stipri asmenybė, atsakingas už savo verslą bei sprendimus, pasižymėti drąsa ir nebijoti rizikos. Čiburienė, Guščinskienė (2009), remiantis lietuvių ir užsienio autoriais, pateikia svarbiausius verslininko bruožus bei jo charakteristikas (žr. 1.3 lent.).

1.3 lentelė

Svarbiausi verslininkų bruožai ir jų charakteristikos

Nickels, McHugh		Lukaševičius, Martinkus, Piktys	
Bruožai	Charakteristikos	Bruožai	Charakteristikos
Savikontrolė	Pasitikėjimas savimi, atsakomybė už savo verslą.	Savęs nukreipimas	Pasitikėjimas savimi ir disciplina.
Pasitikėjimas savimi	Lyderiavimas, optimizmas ir jo nuolatinis palaikymas, nuolatinis tikslo siekimas.	Savęs ugdymas	Tikėjimas savo idėjomis, gebėjimas tuo užkrėsti visą komandą.
Aktyvumas	Nuolatinis idėjų kūrimas ir įgyvendinimas praktikoje.	Orientaciją į veiksmą	Idėjų įgyvendinimas praktikoje.
Energingumas	Verslo plėtrai svarbu emocionalumas, gebėjimas dirbti protinį ir fizinį darbą.	Energingumas	Gebėjimas daug dirbti, emocinis, dvasinis ir fizinis energingumas.
Neapibrėžtumas	Gebėjimas iš anksto prisiimti iš anksto žinomą riziką ir verslo neapibrėžtumą.	Netikrumo toleravimas	Gebėjimas prisiimti riziką ir toleruoti netikrumą.

Šaltinis: Čiburienė, Guščinskienė (2009)

Jelagaitė, Vijeikis (2012) įvardijo esmines verslininko savybes, kurios apima šešias veiksmų grupes:

- lankstumas;
- inovatyvumas;
- pasverta rizika;
- loginis mąstymas;
- aktyvi gyvenimiška pozicija;
- pasitikėjimas savimi.

Saulėno (2007) atliktas empirinis tyrimas, kurio tikslas buvo įvertinti veiksniai, labiausiai skatinančius jaunimą pradėti kurti verslą, parodė, jog didžiausią įtaką verslo kūrimui turi asmeninės charakterio savybės, taip pat labai svarbią įtaką turi šeima bei aplinka, kurioje gyvena žmogus. Gordon et al. (2009) tvirtinimu, jauni žmonės remiasi įvairiomis priežastimis ir asmeniniais motyvais, kuomet nusprendžia kurti verslą. Prie tokių motyvų galima priskirti norą būti vadovu, siekį būti nepriklausomu, lanksčiu, naujo darbo galimybių siekimą, naujų iššūkių siekimą, idėjų realizavimą, reputacijos ir aistros susiejimą su darbu, šeimos tradicijų tęsimą. Teigiama, kad jaunų žmonių individualios stiprybės ir įgūdžiai yra laikomi esminiais motyvais, kurie skatina kurti nuosavą verslą.

Be individualių gebėjimų ir savybių, kurias turi turėti asmuo, norintis būti konkurencingu rinkoje, verslumui ne mažiau svarbu ir išoriniai verslumą skatinantys veiksniai. Vien asmens savybių didesniems verslo užmojams neužtenka, būtina turėti žinių ar patirties. Teigiama, jog egzistuoja tam tikra aplinka, kurioje vyksta įvairūs procesai, tam tikra rinka su tam tikromis taisyklėmis.

Konkurencija rinkoje yra vienas svarbių veiksmų, darančių įtaką verslininkų veiklai. Konkurencija priverčia verslininkus intensyvuoti veiklą, diversifikuoti savo verslą, diegti inovacijas, tobulinti vadybinius įgūdžius. Konkurencija daugelyje veiklos sričių pastaraisiais metais didėja dėl daugelio veiksnių, tokių kaip pasaulinė prekybą ribojantys barjerai ir multinacionalinių kompanijų galingumas. Konkurencijos intensyvumas didėja privatizuojant valstybinį sektorių ne tik buvusiose komandinės ekonomikos, bet ir kai kuriose rinkos ekonomikos šalyse. Visa tai verčia verslininkus gerinti savo verslumą (Markevičius, 2007). Pažymėtina ir tai, kad vieni svarbiausių skatinančiųjų veiksnių, lemiančių apsisprendimą kurti verslą arba jį plėsti, yra rinkos augimo potencialas ir jos pelningumas.

Župerkos ir Župerkienės (2014) atliktas tyrimas apie kaimiškųjų vietovių verslumo veiksmus parodė, kad verslą mažesniuose miestuose riboja dideli mokesčiai, nepalanki socialinė – ekonominė situacija regionuose, valstybės paramos trūkumas.

Ekonominė aplinka Lietuvoje yra vis dar palanki, tačiau yra nemažai ir rizikos faktorių. Prie išorinių veiksnių galima priskirti ekonominę, socialinę, politinę, technologinę, teisinę aplinkas. Detalesnis išorinių verslumo veiksnių skirstymas pateikiamas 1.4 lentelėje.

1.4 lentelė

Išoriniai aplinkos veiksniai lemiantys verslumą

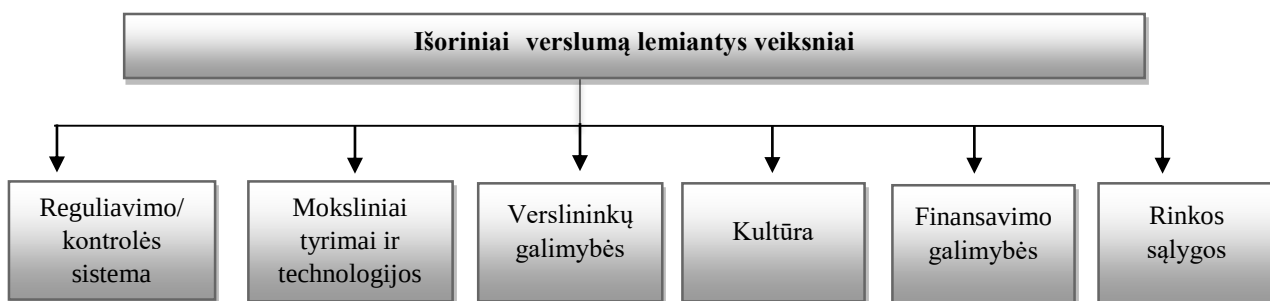
Veiksny	Apibūdinimas
Politinis	Politinį šalies stabilumas ir pokyčių grėsmė, biurokratija, korupcija, mokesčių politika, spaudos laisvė, bendras verslo reguliavimas, užsienio ir vidaus prekybos kontrolė ir apribojimai, tarifai, vyriausybės įsitraukimas į profesinių sąjungų veiklą, švietimo įstatymai, vartotojų apsaugos reguliavimas, darbo teisė, darbo saugos reguliavimas, duomenų ir informacijos apsaugos reguliavimas.

1.5 lentelės tęsinys

Ekonominis	Ekonomikos augimo tempai, infliacija, palūkanų normos, valiutos keitimo kursai, nedarbo tendencijos, darbo jėgos kaštai, paskolų prieinamumas, prekybos ir investicijų srautai, vartotojų perkamoji galia, fiskalinė ir monetarinė politika, kainų svyravimai, akcijų kainų svyravimai biržose, sezoniškumas, subsidijos.
Socialinis	Žmonių rūpinimasis savo sveikata, išsilavinimas, požiūris į importuojamas prekes ir paslaugas, požiūris į darbą, poilsį, karjerą ir pensiją, požiūris į produktų ir klientų aptarnavimo kokybę, požiūris į taupymą ir investavimą, gyvenimo būdą, vartojimo įpročius, religinius ir kitus įsitikinimus, požiūris į „žalius“ ir ekologiškus produktus, emigraciją ir imigraciją, gyventojų amžių ir vidutinę gyvenimo trukmę, vartojimui skiriamas išlaidas, socialines grupes, mažumas, šeimos dydį bei struktūrą.
Technologinis	Bazinis infrastruktūros išsivystymas, technologinių pokyčių dinamika, inovacijų diegimo dinamiką, išlaidas mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros veikloms, valstybės paskatas inovacijoms, technologijų teisinį reguliavimą, ryšių infrastruktūrą, priėjimą prie naujausių technologijų, interneto paplitimą bei spartą.
Teisinis	Franšizės teisinis reguliavimas, konkurencijos teisinį reguliavimas, intelektinės nuosavybės apsaugos teisinį reguliavimas, kitas verslui aktualus teisinis reguliavimą.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Verslo aplinkos analize (2017).

Akivaizdu, jog išoriniai veiksniai siejami su tam tikra aplinka. Visos aplinkos turi poveikį verslui ir lemia jo pokyčius, o verslas taip pat veikia aplinką ir lemia tam tikrus pokyčius. Išoriniai verslumo veiksniai yra varomoji jėga arba kliūtys, tiesiogiai nepriklausančios nuo verslininko veiklos, esantys išorinėje aplinkoje. Išoriniai verslumą lemiantys veiksniai pateikiami 1.3 paveiksle.

1.3 pav. Išoriniai verslumą lemiantys veiksniai

Šaltinis: Andriukevičius (2016)

Pasak Andriukevičiaus (2016), reguliavimas per pastaruosius trisdešimt metų įgijo išskirtinę svarbą Europos šalyse. Pripažįstama, kad liberalizavimo ir privatizavimo procesų pasekmės yra paradoksalios. Laisva rinka yra lydima taisyklių gausos, nes reguliavimas tapo ganėtinais svarbia viešo poveikio ekonomikai dalimi, o teisinis reguliavimas – valstybės intervencijos į ekonomiką priemone. Egzistuoja daug taisyklių, kurias reikia vykdyti steigiant įmonę bei yra nemažai reguliavimo

priemonių, kurios apsunkina verslo plėtrą, tai – pajamų mokesčiai, verslo kapitalo mokesčiai, administracinis reglamentavimas plėtojant veiklą.

Moksliniai tyrimai ir technologijos priskiriami prie tokių veiksnių, kurie gali padėti ar pakenkti verslui. Tam, kad šie veiksniai padėtų verslui, svarbios investicijos į mokslinius tyrimus ir plėtrą, mokslo ir pramonės ryšių plėtimas, technologijų plėtros skatinimas bei patentų sistemos gerinimas. Pažymėtina, jog kiekvienoje šalyje verslo galimybės yra skirtingos ir jas lemia įvairūs išoriniai veiksniai. Siekiant sumažinti esamus skirtumus, verslo atstovams sukurama konkurencija, kuri palanki ekonominės veiklos vystymui. Verslininkai gali teikti paslaugas visoje Europos Sąjungos teritorijoje, įsteigti įmonę, padalinį kitoje šalyje, gauti paramą verslui, investuoti, kurti inovacijas, konkuruoti su vietos verslininkais. Teigiama, kad tokios galimybės ir jų plėtra didina kiekvienos šalies narės bei Europos Sąjungos bendrą atsparumą ekonominiams nuosmukiams (Andriukevičius, 2016).

Kultūros sąvoką apima noras verslauti, verslumo ugdymas bei visuomenės požiūris į verslininkus. Bendrovės „Spinter tyrimai“ atliktas tyrimas, kurio tikslas buvo išsiaiškinti požiūrį į verslininkus, parodė, jog pasitikėjimas verslininkais nėra itin didelis. Apklausoje taip pat siekta išsiaiškinti respondentų asmeninę patirtį ir išorinius veiksnius, turinčius įtakos nuomonei apie verslininkus. Paaiškėjo nevienareikšmiška nuomonė apie verslininkus Lietuvoje. Nepaisant to, kad ekonominę gerovę kuria verslininkai, net 42 proc. respondentų teigė, jog nepažįsta pagarbos vertę verslininkų (Senavaitis, 2013).

Analizuojant finansavimo galimybes, galima teigti, kad šie išoriniai veiksniai yra galimybės, kurios būtinos verslui pradėti. Prie šių galimybių galima priskirti paramos, finansavimo fondus, paskolų finansavimo sistemą, galimybę naudotis kitais finansavimo šaltiniais bei vertybinių popierių ar akcijų prekyba. Be to, ganėtinai svarbus konkurencingumo skatinimas, užtikrinama prieiga prie vidaus ir užsienio rinkų, viešųjų pirkimų sąlygos. Taigi šiuo atveju ne mažiau reikšmingos ir rinkos sąlygos.

Apibendrinant galima teigti, kad verslumą lemia vidiniai ir išoriniai veiksniai. Vidiniai verslumą lemiantys veiksniai yra susiję su asmeninėmis savybėmis, motyvacija imtis verslo, turimomis žiniomis ir gebėjimais. Tuo tarpu išoriniai veiksniai susiję su politine, socialine, teisine, ekonomine ir technologine aplinka, kuri taip pat turi poveikį verslui ir lemia jo pokyčius. Taip pat labai svarbūs yra skatinantys ir ribojantys veiksniai, nes nuo jų nemažai priklauso jauno žmogaus verslumas.

1.3. Verslumo skatinimas

1.3.1 Verslumo skatinimas Europos Sąjungoje

Verslo sėkmė didele dalimi priklauso nuo galimybių gauti informaciją, konsultuotis, mokytis. Svarbi ne tik šių galimybių kaina, kokybė, bet ir prieinamumas. Schoof (2006) akcentuoja penkis svarbiausius veiksnius, į kuriuos, turėtų būti atsižvelgta, rengiant atitinkamas jaunimo verslumo skatinimo programas:

- socialinis kultūrinis teisėtumas ir pripažinimas;
- verslumo ugdymas ir mokymas;
- administravimo ir reguliavimo sistema;
- parama verslui;
- galimybė pasinaudoti finansiniais instrumentais.

Verslumo gebėjimai – tai universalūs gebėjimai, kuriuos sudaro – žinios, įgūdžiai, įpročiai, žaliavos, finansai ir darbas. Sujungus šiuos komponentus įmanoma turėti produkciją, kuri bus paklausi ir vertinga rinkoje. Verslumo gebėjimų pradedama mokytis šeimoje; jie stiprinami demonstruojant teigiamus verslumo pavyzdžius mokyklose, ypač aukštosiose, bendruomenėje, artimiausioje gyvenamojoje aplinkoje.

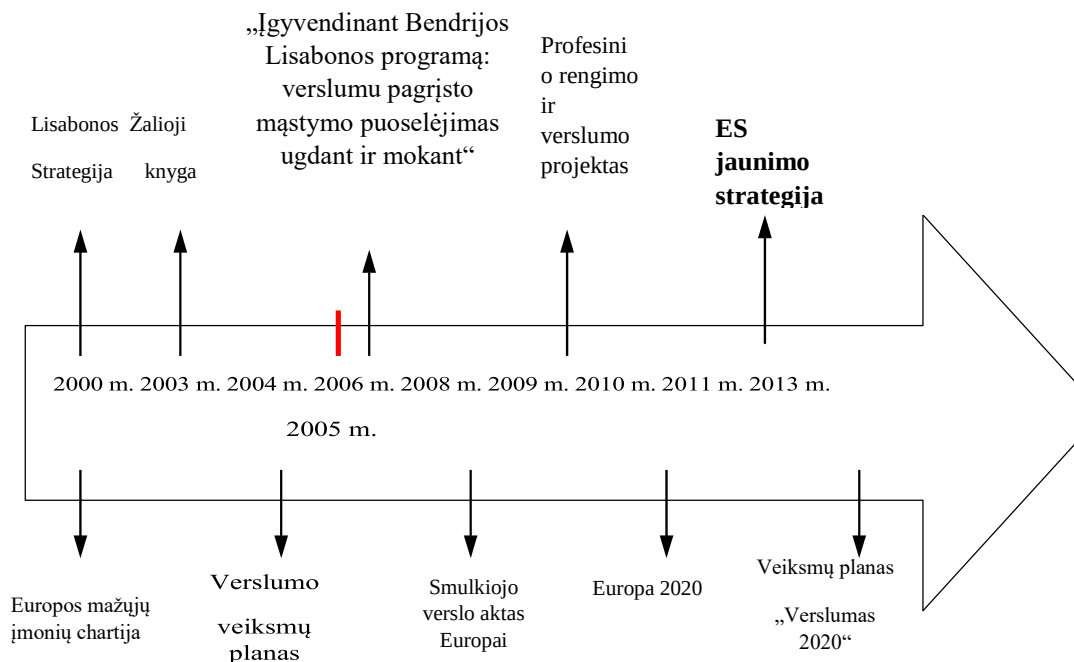
Europoje verslumas skatinamas politiniu, instituciniu bei švietimo lygmeniu. Europos Sąjunga verslumą traktuoja kaip vieną iš konkurencingumo veiksnių.

Žiniomis grįsto verslumo skatinimo mokomojoje knygoje (2014) užsienio autorių teigimu verslumą švietimo įstaigose paskatintų tokios priemonės kaip:

- interaktyvūs seminarai ir pratybos;
- darbas komandose;
- verslo imitavimo (simuliavimo) modelių taikymas;
- inovacinių projektų (verslo planų) rengimas ir turnyras;
- verslo įmonių atstovų ir jaunimo bendradarbiavimas;
- vizitai į verslo įmones.

Pažymėtina, jog nors egzistuoja viršnacionalinės verslumo skatinimo iniciatyvos, vieningos sistemos, pagal kurią ES šalyse būtų skatinamas verslumas, nėra. Kiekviena šalis pati numato jai aktualias verslumo skatinimo priemones, kurios yra finansuojamos nacionalinių biudžetų, ES struktūrinės paramos bei paties verslo lėšomis. Gerosios patirties sklaida ES visada skatinama, tačiau veikia kaip neformalus procesas, todėl aiškiai susieti valstybių panašumų, net jei jos dalinasi ir perima tarpusavyje gerąją praktiką, yra sudėtinga (Pauliukevičius, 2014).

Verslumas yra svarbiausia konkurencingumo prielaida organizaciniu ir individualiu lygmeniu. Verslumo politikos kaita atspindi Europos Sąjungos (ES) strateginiuose dokumentuose (žr. 1.4 pav.).

1.4 pav. Verslumo politikos kaita ES strateginiuose dokumentuose

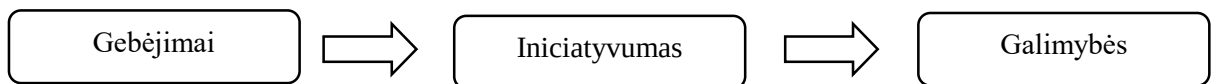
Šaltinis: Barynienė, Paužaitė, Cibulskaitė(2014)

ES jaunimo strategija yra vienas pagrindinių dokumentų, kuriuo akcentuojamos jaunimo verslumo ugdymo kryptys Europos Sąjungos mastu. Šioje strategijoje apibrėžiamas jaunimo tarpvalstybinis ir tarpžinybinis bendradarbiavimas 2012–2018 metų laikotarpiu. Siekiant didinti mokslo ir darbo galimybes jauniems žmonėms numatytos šešios strateginio pobūdžio intervencijos, apimančios formalųjį mokymą, įgyjamų žinių ir įgūdžių pritaikymą darbo rinkos poreikiams, lankstaus darbo rinkos ir darbo santykių poveikį jaunimui, profesinio orientavimo ir konsultacijų teikimą, jaunimo mobilumo skatinimą, verslumo ugdymą bei kokybišką praktiką. Teigiama, kad tai prisidėtų prie didesnio verslumo ES visuomenėse.

1.3.2 Verslumo skatinimas Lietuvoje

Lietuvoje verslumas yra skatinamas tiek nacionaliniu lygmeniu, tiek paties verslo iniciatyva. Šiuo atveju analizuojamos tik valstybės institucijų programos bei priemonės, skirtos skatinti verslumą. Vienos nuoseklios nacionalinės verslumo skatinimo programos Lietuvoje nėra: verslumas remiamas įgyvendinant ES struktūrinės paramos panaudojimo veiksmų programas ir įgyvendinant Nacionalinę jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008–2012 m. programą (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2008).

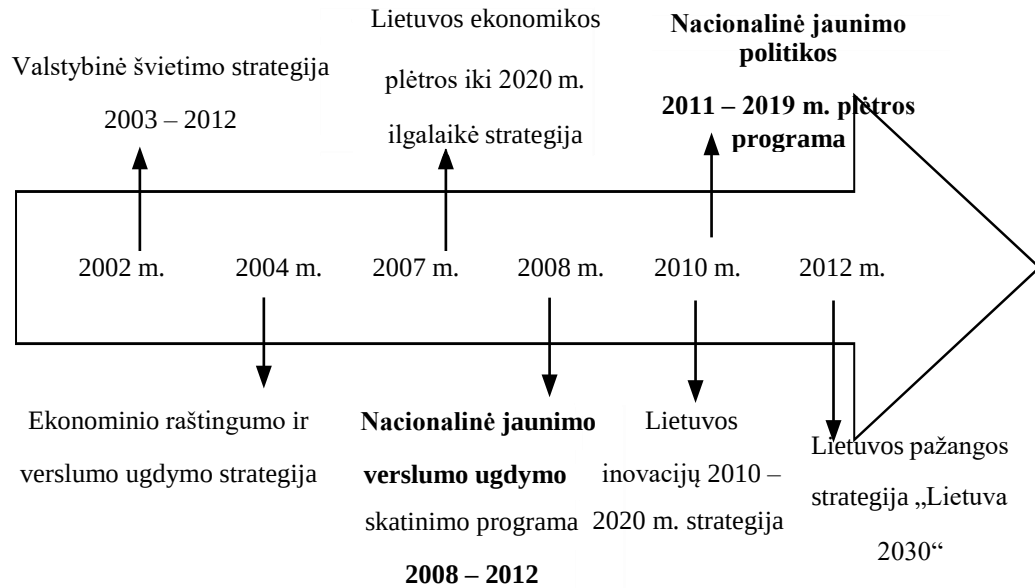
Jaunimo verslumo skatinimas remiasi nuostata, kad verslumą, visų pirma, lemia gebėjimai (kuriuos svarbu ugdyti), iniciatyvumas (kurį svarbu skatinti) ir sąlygos/galimybės iniciatyvoms realizuoti (kurias svarbu kurti ir nuolat tobulinti) (Žukauskas, Stripeikis, 2011). Verslumo skatinimo seka pavaizduota 1.5 paveiksle.

1.5 pav. Verslumo skatinimo seka

Šaltinis: P. Žukauskas ir O. Stripeikis (2011)

Barynienė, Paužaitė, Cibulskaitė (2014) tvirtina, kad palaipsniui situacija verslumo ugdymo srityje keičiasi, Europoje stengiamasi ugdyti verslumą visuotinumą aspektu, tačiau pasigendama ikimokyklinio ugdymo lygmens ir suaugusių darbuotojų verslumo ugdymo įmonėse. Apie verslumą ikimokyklinio ugdymo procese iš viso neužsimenama, o tai yra ypač svarbu siekiant ugdyti vaikų iniciatyvumą ir atsakingumą. Lietuvos išskirtinumas iš kitų Europos valstybių yra tas, kad Lietuva pirma dar 2003 m. nacionalinėje švietimo strategijoje akcentavo verslumo būtinybę. Kita vertus, nepaisant šio įvardyto fakto, verslumo ugdymo visuotinumas Lietuvoje dar tik prasideda. Lietuvos strateginiai dokumentai ir verslumo programos yra fragmentiškos, nėra sisteminio požiūrio į verslumo ugdymą. Verslumo ugdymo iniciatyvos Lietuvoje pradėtos nuo 2002 m., kai Lietuva pritarė mažųjų įmonių chartijai. 1.6 paveiksle pateikiamas verslumo politikos vystymasis Lietuvos strateginiuose dokumentuose.

1.6 pav. Verslumo politikos vystymasis Lietuvoje

Šaltinis: Barynienė, Paužaitė, Cibulskaitė (2014)

2008–2012 m. nacionalinėje jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo programoje akcentuojamas nepakankamas jaunimo ir visuomenės supratimas apie verslą, jo galimybes, žinių ir įgūdžių jį pradėti stoka, tinkamos pagalbos jaunimo verslo pradžiai ir plėtrai stoka, veiksmų, skatinančių verslumą, koordinavimo ir priežiūros nebuvimas. Lietuvoje nėra visa apimančio požiūrio į verslumo ugdymą. Derėtų akcentuoti, jog švietimo, darbo rinkos, žemės ūkio, profesinio orientavimo, smulkiojo ir vidutinio verslo skatinimo priemonės nesuderintos, kad galėtų stiprinti viena kitos poveikį, o valstybės institucijos dirba skirtingomis kryptimis (Barynienė, Paužaitė, Cibulskaitė, 2014). Verslumas turi būti ugdomas ir skatinamas nuosekliai pradedant švietimu, profesiniu orientavimu ir konsultavimu. Skirtingos valstybės naudojamos priemonės turi būti suderintos (Atkočiūnienė, Navasaitienė, 2013).

Nacionalinė jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programa apima daugelį jaunimo politikos sričių kompleksiskai. Palankios aplinkos jauno žmogaus gyvenimui ir saviraiškai Lietuvoje sukūrimas yra vienas iš šios programos strateginių tikslų. Šioje programoje akcentuojama, kad Lietuvoje aktuali jaunimo užimtumo problema, nepakankamai ugdomas jaunimo profesinis orientavimas bei verslumo ir profesiniai įgūdžiai (Įsakymas dėl Nacionalinės jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programos įgyvendinimo, 2019). Todėl būtina užtikrinti geresnes jaunimo užimtumo galimybes. Reikšminga skatinti ekonominį ir socialinį verslumą, sudaryti palankias sąlygas jauniems žmonėms aktyviai dalyvauti darbo rinkoje derinant šeimos ir darbo įsipareigojimus.

Taip pat Lietuvoje egzistuoja nemažai institucijų, kuriuos inicijuoja jaunimo verslumo skatinimą šalyje. Pagal jaunimo verslumo vertinimo atskaitą (2011) verslumą skatinančias priemones

galima suskirstyti į keturias grupes:

1. ES SF finansuojamos struktūrinės priemonės;
2. kitos ES lėšomis finansuojamos priemonės;
3. nacionalinio ir savivaldybių biudžetų finansuojamos priemonės;
4. privačiomis fizinių asmenų, verslo subjektų ar tarptautinių fondų lėšomis finansuojamos priemonės.

Šiuo atveju bus analizuojama, kurios institucijos, bendradarbybės centrai prisideda prie jaunimo verslumo skatinimo.

Viena iš įstaigų – *INVEGA*, kurios pagrindiniai veiklos tikslai yra teikti finansines paslaugas, įgyvendinti ir administruoti finansines bei kitokio pobūdžio verslo finansavimo priemones. Ši įstaiga geriausiai žinoma kaip pagalbininkė būsimiems verslininkams. Jaunieji verslininkai, iš kreditų unijos pasiėmę paskolą, gali kreiptis į *INVEGA* dėl priemonės „Subsidijos verslo pradžiai“ ir kompensuoti dalį darbo užmokesčio išlaidų.

Taip pat verslumo įgūdžių nuolatos moko *VŠĮ „Versli Lietuva“*, organizuodama įvairius mokymus, seminarus bei renginius verslumo tematika. Renginių metu jaunimas supažindinamas su verslo formos pasirinkimu, verslo plano rašymu, finansavimo galimybėmis bei kaip tikslingai panaudoti skaitmenines technologijas rinkodaros tikslais. Tai puiki galimybė jaunimui susipažinti su verslumo pagrindais, įgyti naujų kompetencijų ir taip greičiau paskatinti karjeros galimybes.

Konsultacijos jaunimui norinčiam pradėti verslą yra labai svarbios. Dar viena organizacija prisidedanti prie verslumo skatinimo – bendradarbybės centras „Spiečius“. Tai „Versli Lietuva“ sukurta netradicinio tipo verslo vystymosi erdvė, pritaikyta smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams, vykdančioms veiklą ne ilgiau kaip 5 metus, bendradarbiauti tarpusavyje ir plėstis.

Iniciatyvumas daug priklauso nuo gimnazijose, profesinėse, aukštosiose mokyklose taikomų būdų ir metodų verslumui ugdyti (konsultavimo tinklų kūrimas, imitacinių įmonių steigimas), nuo vietos bendruomenės iniciatyvų, projektinės veiklos. Jaunimo iniciatyvumas daug priklauso ir nuo to, ar jaunimui prieinamais metodais pateikiama informacija apie skatinimą, apie konkurencinės aplinkos pranašumus Lietuvoje, jo gyvenamojoje vietovėje. Jaunimo iniciatyvumas priklauso ir nuo pagalbos formuluojant verslo idėją – už tai atsakingos dar švietimo institucijos, turinčios konsultuoti jaunimą, pateikiant verslo sėkmės pavyzdžių, supažindinant su verslo galimybėmis, o jaunimui išėjus iš švietimo įstaigos – verslo informacijos centrai, verslo inkubatoriai, konsultantai. Ypatingą vaidmenį, skatinant jaunimo iniciatyvumą, atlieka švietimo įstaigos.

Remiantis moksliniais šaltiniais, jaunimo verslumo vystymui Lietuvoje yra apibrėžtos teisinės ir politinės galimybės. Tačiau teigiama, kad ne pavienės jėgos, o jų derinys prisideda prie jaunimo verslumo skatinimo. Ypatinga svarba skiriama pačiam jaunimui, jo aktyvumui bei arčiausiai jaunimo

esančiai aplinkai. Jaunimo verslumas turi būti skatinamas nuosekliai pradedant švietimu, baigiant konsultacijomis, o taikomos verslumo skatinimo priemonės turi būti kryptingos, integralios ir tarpusavyje suderintos (Atkočiūnienė, Navasaitienė, 2013).

Į jaunimo verslumo skatinimo reikšmę pradėta atsižvelgti tik pastarąjį dešimtmetį. Verslumo skatinimo programos yra orientuotos į jaunimo verslumą, siekiant mokyti ir skatinti kurti verslą. Jaunimo verslumo srities mokslinių tyrimų atliekama nemažai, tačiau jaunimo verslumo skatinimo mechanizmas veikia netinkamai.

Pasak Subačiūtės (2011), Lietuvoje nėra bendro sisteminio požiūrio į jaunimo verslumo skatinimą. Tarpusavyje nėra subalansuotos švietimo, darbo rinkos, profesinio orientavimo bei smulkiojo ir vidutinio verslo skatinimo priemonės.

Apibendrinant galima teigti, kad jaunimo verslumo vystymui Lietuvoje yra apibrėžtos teisinės ir politinės galimybės. Tačiau ne pavienės jėgos, o jų derinys prisideda prie jaunimo verslumo skatinimo. Ypatinga svarba skiriama pačiam jaunimui, jo aktyvumui bei arčiausiai jaunimo esančiai aplinkai. Jaunimo verslumas turi būti skatinamas nuosekliai – pradedant švietimu, baigiant konsultacijomis, o taikomos verslumo skatinimo priemonės turi būti kryptingos, integralios ir tarpusavyje suderintos. Lietuvoje nėra bendro sisteminio požiūrio į jaunimo verslumo skatinimą. Tarpusavyje nėra subalansuotos švietimo, darbo rinkos, profesinio orientavimo bei smulkiojo ir vidutinio verslo skatinimo priemonės. Tuo tarpu Europoje verslumas skatinamas politiniu, instituciniu bei švietimo lygmeniu. Europoje stengiamasi ugdyti verslumą visuotinio aspekto, tačiau pasigendama ikimokyklinio ugdymo lygmens ir suaugusių darbuotojų verslumo ugdymo įmonėse. Apie verslumą ikimokyklinio ugdymo procese iš viso neužsimenama.

Apibendrinant bakalauro baigiamojo darbo teorinę dalį galima teigti, kad nagrinėjant verslumą apibūdinančias sąvokas akcentuojami skirtingi verslumo aspektai, tačiau dauguma autorių pabrėžia, kad verslumas labiausiai susijęs su asmens savybėmis, kurios leidžia aktyviai veikti, priimti riziką, pasitikėti savimi, novatoriškai mąstyti, būti kūrybiškam, nepasiduoti. Verslumą galima apibūdinti siaurąja ir plačiąja prasmėmis, kurias įvardino lietuvių autorės Gegeckienė ir Graikšienė (2009). Remiantis siaurąja prasme, verslumas suprantamas kaip mokėjimas kurti pridėtinę vertę, kai žmogus geba uždirbti pinigų, pritraukia investicijas ir savo veikla moka sudominti vartotojus naudotis siūlomomis paslaugomis ar preke. Tuo tarpu verslumas plačiąja prasme apibūdinamas kaip įgimtas ar įgytas asmeninių savybių rinkinys, kuris leidžia kurti ekonominę, socialinę ir visas kitas vertes.

Žmogaus verslumą lemia vidiniai ir išoriniai veiksniai, kuriuos analizuoja Adamonienė ir Šilingienė (2008) ir daugelis kitų Lietuvos ir užsienio autorių. Vidiniai verslumą lemiantys veiksniai

yra susiję su asmeninėmis savybėmis, motyvacija imtis verslo, turimomis žiniomis ir gebėjimais. Tuo tarpu išoriniai veiksniai susiję su politine, socialine, teisine, ekonomine ir technologine aplinka, kuri taip pat turi poveikį verslui ir lemia jo pokyčius.

Jaunimo verslumo vystymui Lietuvoje yra apibrėžtos teisinės ir politinės galimybės. Tačiau ne pavienės jėgos, o jų derinys prisideda prie jaunimo verslumo skatinimo. Ypatinga svarba skiriama pačiam jaunimui, jo aktyvumui bei arčiausiai jaunimo esančiai aplinkai. Jaunimo verslumas turi būti skatinamas nuosekliai – pradedant švietimu, baigiant konsultacijomis, o taikomos verslumo skatinimo priemonės turi būti kryptingos, integralios ir tarpusavyje suderintos. Norint sukurti verslą, reikia ne tik asmeninių savybių, bet ir žinių. Lietuvoje kuriant verslą gali padėti daugelis institucijų, kurios kryptingai veikia skatindamos jaunimo verslumą. Verslumo ugdymo programos gali paskatinti jaunimą imtis verslo, jeigu bus daugiau informuojami apie vykdomas veiklas pradedant nuo mokyklų iki aukštųjų mokyklų. Jaunimas turėtų pats domėtis verslo pasauliu, o verslumo ugdymo programos ir institucijos turėtų būti kaip priemonė tikslams įgyvendinti. Remiantis išanalizuota mokslinė literatūra, empirinėje darbo dalyje bus atliekamas tyrimas, siekiant išsiaiškinti jauno žmogaus požiūrį į verslumą bei įvertinti veiksnius, lemiančius verslumą ir skatinimo priemones Tauragės rajone.

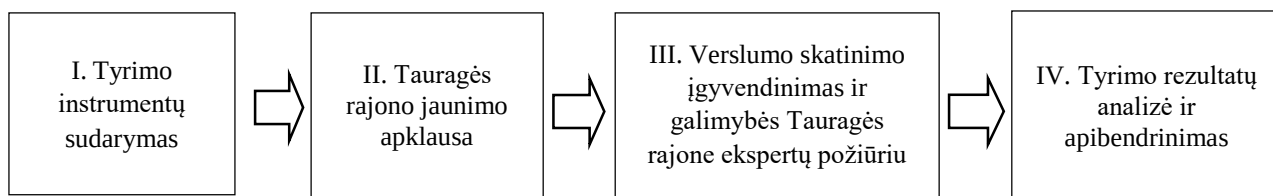
2. TAURAGĖS RAJONO JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMO TYRIMAS

2.1 Tyrimo metodika

Siekiant nustatyti jaunimo verslumo skatinimo kryptis ir priemones Tauragės rajone, naudotas kiekybinis metodas – anketinė apklausa ir kokybinis – interviu metodas. Anketinės apklausos metu bus išsiaiškintas jaunimo požiūris į verslumą ir jo įgyvendinimo galimybes, interviu metu bus apklausti darbuotojai, susiję su verslo skatinimo priemonių įgyvendinimu.

Tyrimo probleminiai klausimai: Kokie veiksniai lemia Tauragės rajono jaunimo verslumą? Kokiomis priemonėmis ir būdais skatinti jaunimo verslumą?

Tyrimas bus atliekamas 4 etapais (žr. 2.1 pav.).

2.1 pav. Tyrimo etapai

Tyrimo organizavimas. Ruošiantis tyrimui buvo atlikta literatūros analizė, kuri lengviau padėjo suformuluoti anketos ir interviu klausimus, sužinoti apie naujausius kitų specialistų darbus. Toliau renkami ir kaupiami duomenys, kurie patvirtina arba paneigia darbe nagrinėjamą problemą. Duomenų kaupimas gali būti tiek kiekybinės formos, tiek kokybinės. Po to duomenys apdorojami, analizuojami kiekybinio tyrimo analizė sprendžiama statistiniais metodais.

Kaip teigia Dičkus (2011), anketa – tai formalizuoti klausimai, kuriais siekiama gauti informacijos iš respondentų. Tokie formalizuoti klausimai yra reikalingi tam, kad respondentai galėtų pateikti informaciją tokiu pat būdu ir galima būtų palyginti jų atsakymus tarpusavyje. Pagrindinis anketos uždavinys – užtikrinti tinkamą bendravimą tarp apklausos atlikėjo ir respondento.

Siekiant išanalizuoti Tauragės rajono jaunimo požiūrį į verslumą ir jo skatinimo galimybes pasirinktas anketinės apklausos metodas todėl, kad tuo pačiu metu galima gauti daug naudingos informacijos. Ji yra greitai ir lengvai pasiekama.

Apklausos anketa sudaryta iš trijų dalių: instrukcinės, diagnostinės ir demografinės. 2.1 lentelėje pateikta anketos struktūra ir jos pagrindimas.

Kiekybinio tyrimo instrumento pagrindimas

Anketos dalys	Raktiniai žodžiai	Klausimo nr.	Klausimo tikslas	Sąsaja su teorine darbo dalimi
Instrukcinė			Paaiškintas tyrimo tikslas, nurodoma, kas atlieka tyrimą, paaiškinta anketos pildymo technika bei akcentuojamas anketos anonimiškumas.	Sudaryta darbo autorės
Diagnosticinė	Verslumo samprata	1	Išsiaiškinti, siaurąja ar plačiąja prasme jaunimas supranta verslumą.	1.1 Verslumo samprata, 6-7 psl.
	Veiksniai verslumui skatinimui	2-3	Nustatyti, kokie veiksniai, jaunimo nuomone, paskatintų verslumą jų tarpe.	1.2 Verslumą skatinantys veiksniai, 8-13 psl.
	Verslininko savybės	4	Nustatyti, kaip jaunimas suvokia verslininko paveikslą	1.2 Verslumą skatinantys veiksniai 10-11 psl.
	Verslumo skatinimo priemonės	5	Nustatyti, kokios priemonės paskatintų imtis verslo.	1.3.1 Verslumo skatinimas Europos sąjungoje, 13-14 psl.
	Institucijos vykdančios verslumo skatinimo programas	7-10	Nustatyti, kokias organizacijas, vykdančias verslumo skatinimą jaunimas žino ir kokias būdais gauna informaciją apie verslumo skatinimą jų mieste.	1.3.2 Verslumo skatinimas Lietuvoje, 13-19 psl.
Demografinė	Lytis, amžius, socialinė padėtis	11	Identifikuoti apklausos dalyvius	Sudaryta darbo autorės

Tyrimo imčiai apskaičiuoti buvo naudotasi tyrimo imties skaičiuokle, pateikta internetinėje svetainėje: <http://www.apklauso.lt/imties-dydis>. Populiacijos dydis imtas 8700 – tai jaunų žmonių skaičius Tauragės rajone nuo 14 metų iki 29 metų, nurodytas Tauragės rajono savivaldybės 2016–2018 metų strateginiame veiklos plane. Pasirinkus 95 proc. tikimybę ir 9 proc. paklaidą, apskaičiuotas imties dydis – 117 respondentų. Apklausoje dalyvauta savanoriškai, respondentams patogiu metu. Tyrimas buvo atliekamas nuo 2019 m. gruodžio 11 d. iki 2019 m. gruodžio 21 d. Anketa platinama apklausos.lt internetinėje svetainėje, taip pat asmeninėje „Facebook“ paskyroje, nurodžius nuorodą į anketą. Popierinis anketos variantas platinamas Tauragės mieste – viešuose vietose. Buvo išdalinta 50 popierinio varianto anketų, atgal buvo grąžintos visos 50 užpildytų anketų, taigi anketų grįžtamumas yra 100 proc. Internetinėje apklausoje iš viso dalyvavo 72 respondentai.

Apdoroti rezultatus naudotasi SPSS ir Microsoft Office Excel programomis. Atsakymų rezultatams interpretuoti, buvo pasirinkta Likert'o skalė, kai atsakymui „Tikrai taip“ suteikiama reikšmė 5, „ko gero taip“ – 4, abejoju – 3, „ko gero ne“ – 2, „tikrai ne“ – 1.

Kitas empirinio tyrimo metodas – interviu. Interviu metu apklausti darbuotojai, susiję su verslumo skatinimo priemonių įgyvendinimu Tauragės rajone, taip pat įmonių vadovai. Šis metodas pasirinktas todėl, kad išsiaiškinti kaip Tauragės rajone yra skatinamas jaunimas imtis verslo ir kokiomis priemonėmis tai įgyvendinama. Interviu galima skirstyti į griežtai struktūruotus, pusiau

struktūruotus ir nestruktūruotus. Šiuo atveju bus naudojamas pusiau struktūruotas interviu metodas, nes bus paruošti iš anksto sugalvoti klausimai ir jų metu bus galima papildomai užduoti plane neįtrauktų klausimų, jeigu manoma, kad taip galima būtų praturtinti tyrimą.

Interviu vyko 2019 m. gruodžio 30 – 31 dienomis. Tyrimo informantai:

1. Tauragės rajono savivaldybės, Plėtros, investicijų ir turto valdymo sk. specialistė Genovaitė Pukelytė.
2. Bendradarbybės centro „Spiečius“ specialistė Tauragėje Indrė Gendrolitė-Gerulienė.
3. Tauragės rajono „Apskritasis stalas“ pirmininkas Laurynas Kryžauskas.
4. Gamybės įmonės „Nofir“ vadovė Ligita Bielskienė.

Tyrimo etika. Susipažįstant su tyrimo etikos klausimai buvo išanalizuotas Europos elgesio kodeksas mokslinių tyrimų etikos klausimais (2018) leidinys, kuriame aprašyti tyrimo etikos principai. Kiekybinis ir kokybinis tyrimas buvo atliekamas savanoriškumo principu. Kiekybinio tyrimo metu respondentai buvo supažindinami koku tikslu yra atliekamas tyrimas, taip pat, kad apklausoje dalyvaujama anonimiškai ir gauti rezultatai bus panaudoti tyrimo tikslams. Visi apklausoje dalyvavę respondentai ir informantai bendradarbiavimo principu atsakinėjo į klausimus. Interviu metu buvo gautas žodinis sutikimas, kad interviu gali būtų įrašomas.

2.2 Jaunimo verslumo skatinimo priemonių ir galimybių Tauragės rajone analizė

2.2.1 Respondentų charakteristika

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokie veiksniai paskatintų jaunimo verslumą ir kokiomis priemonėmis bei būdais paskatinti jaunimą. Apklausoje iš viso dalyvavo 122 respondentai, kurių amžiaus intervalas buvo nuo 14 m. iki 29 m. Išsamesnė respondentų charakteristika pavaizduota 2.2 lentelėje.

2.2 lentelė

Respondentų demografinė statistika

Respondentų charakteristikos		Respondentų sk.	Proc.
Lytis	Vyras	58	47,5
	Moteris	64	52,5
Respondentų amžius	Nuo 14m. iki 18 m.	20	16,4
	Nuo 19 m. iki 24 m.	66	54,1
	Nuo 25 m. iki 29 m.	36	29,5
Respondentų socialinė padėtis	Moksleivis	21	17,2
	Studentas	16	13,1
	Turiu nuosavą verslą	13	10,7
	Dirbu samdomą darbą	63	51,6
	Bedarbis	9	7,4

Siekiant išsiaiškinti tiek vaikinų, tiek merginų nuomonę, buvo atrinktas panašus abiejų lyčių respondentų skaičius: merginos sudarė 52,5 proc., vaikinai – 47,5 proc. apklaustųjų. Daugiausiai apklausoje dalyvavusių jaunuolių yra nuo 19 m. iki 24 m. – jie sudarė daugiau nei pusę respondentų. Dauguma respondentų dirba samdomą darbą, galima daryti prielaidą, kad tokį pasiskirstymą lėmė tai, kad dauguma apklaustųjų turi vidurinį išsilavinimą ir gali dirbti. Kiek daugiau nei dešimtadalis respondentų (10,7 proc.) jau yra įkūrę savo verslą. Taip pat apklausoje dalyvavo moksleiviai, studentai ir bedarbiai, taigi tyrimo rezultatai atspindi įvairių socialinių grupių nuomonę.

2.2.2 Jaunimo požiūrio į verslumą analizė

Anketą iš viso sudaro 5 blokai, per kuriuos norima išsiaiškinti jaunimo požiūrį į verslumą, veiksnius, darančius įtaką jaunimo verslumui, verslininko bruožus ir žinomumą apie institucijas, vykdančias verslumo skatinimo programas.

Pirmuoju anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar respondentai ketina kurti savo verslą. Atsakymų pasiskirstymas pateikiamas 2.3 lentelėje.

2.3 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal ketinimą kurti savo verslą

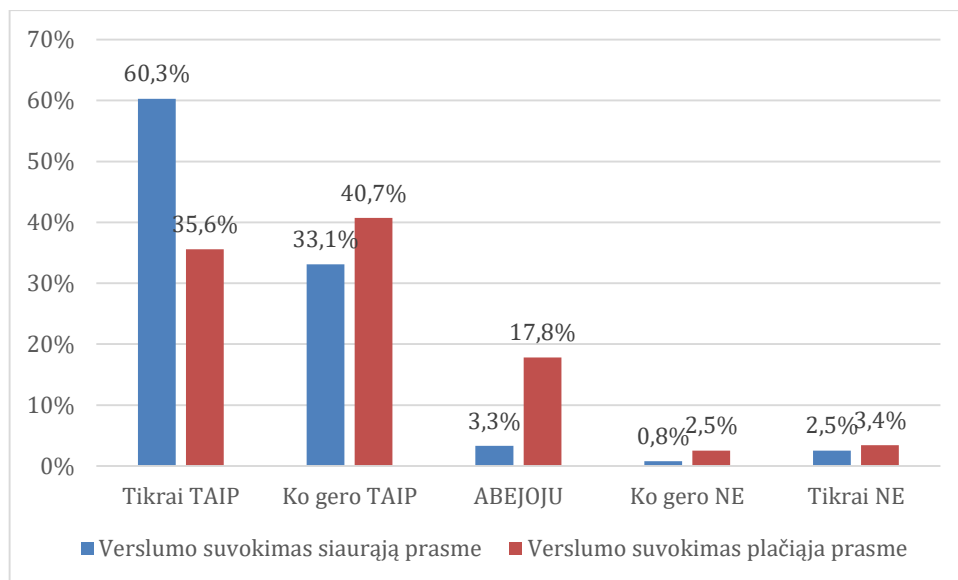
Atsakymo variantai	Respondentų sk.	Proc.
Taip	29	23.8%
Ne	21	17.2%
Apie tai nesusimąščiau	18	14.8%
Priklausys nuo aplinkybių	52	42.6%
Kitas variantas	2	1.6%

Daugiausia apklaustųjų nurodė, kad tai priklausys nuo aplinkybių arba, kad tikrai ateityje galvoja apie verslo kūrimą, todėl galima daryti prielaidą, kad Tauragės rajono jaunimas yra verslus. Remiantis AGER (angl. Amway Global Entrepreneurship Report) 2018 m. atlikto tyrimo duomenimis, 76 proc. lietuvių nuosavą verslą įvardijo kaip trokštamą karjeros pasiekimą.

Kaip teigė bendradarbystės centro „Spiečius“ specialistė, Tauragėje per 2018 m. buvo išduota 3311 verslo liudijimų, iš kurių 748 verslo liudijimai buvo išduoti jaunuoliams nuo 18 iki 29 metų, tai sudaro 23 proc. visų išduotų verslo liudijimų. Dar populiareesnė veiklos forma – individualios veiklos pažyma, pagal kurią veiklą vykdė 3410 žmonių, iš kurių 1217 buvo jaunuoliai iki 29 metų, o tai sudaro 36 proc. visų dirbančių su individualios veiklos pažyma. Šie skaičiai džiugina, nes pastebima, kad jaunimas pakankamai aktyviai kuria verslą Tauragėje. Šiuo metu Tauragės „Spiečiuje“ yra 18 narių, kurie savo verslą kuria būtent naudodamiesi „Spiečiaus“ paslaugomis (nemokama darbo erdve,

susitikimų kambariu, konferencijų sale, mokymais, seminarais, mentoryste). Jauniausiam „Spiečiaus“ nariui visai neseniai suėjo 18 metų, kuris savo verslą pradėjo dar mokyklos suole.

Anketos antruoju klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip jaunimas supranta verslumą – siaurąją ar plačiąją prasme.

2.2 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal verslumo sąvokos sampratą

Iš pateiktų rezultatų (2.2 pav.) galima teigti, kad jaunimas verslumą suvokia siaurąją prasme, nes daugiausiai apklaustųjų visiškai pritarė teiginiui, kad verslumas yra mokėjimas kurti pridėtinę vertę. Mažesnę dalis apklaustųjų verslumą supranta plačiąją prasme ir visiškai pritaria teiginiui, kad verslumas yra įgimtos ir įgytos žmogaus asmeninės savybės, leidžiančios kurti ekonominę, socialinę ir visas kitas vertes.

Interviu metu informantų nuomonės išsiskyrė. Apskritojo stalo pirmininkas – Laurynas Kryžauskas teigė, kad Tauragėje jaunimas buvo verslesnis anksčiau. Jo teigimu, dabar jaunimas labiau domisi menais – daile, muzika, kultūrine veikla, jaunimo politika. Kitos interviu dalyvės teigė, kad jaunimas yra verslesnis dabar. Bendradarbystės centro „Spiečius“ specialistė mano, kad šiandieniniame pasaulyje verslumas reikalingas kiekvienam norinčiam dirbti ir užsidirbti. Šiuolaikinis jaunimas turi pačias geriausias sąlygas kurti, daryti tai, kas jiems patinka, nes nesunkiai gali prieiti prie bet kuriame pasaulio krašte esančios informacijos, gali nevaržomai bendrauti su bet kurios šalies gyventojais ir taip plėsti savo žinias bei kompetencijas. Susisteminti informantų atsakymai apie jaunimo verslumą pateikti 2.4 lentelėje.

2.4 lentelė

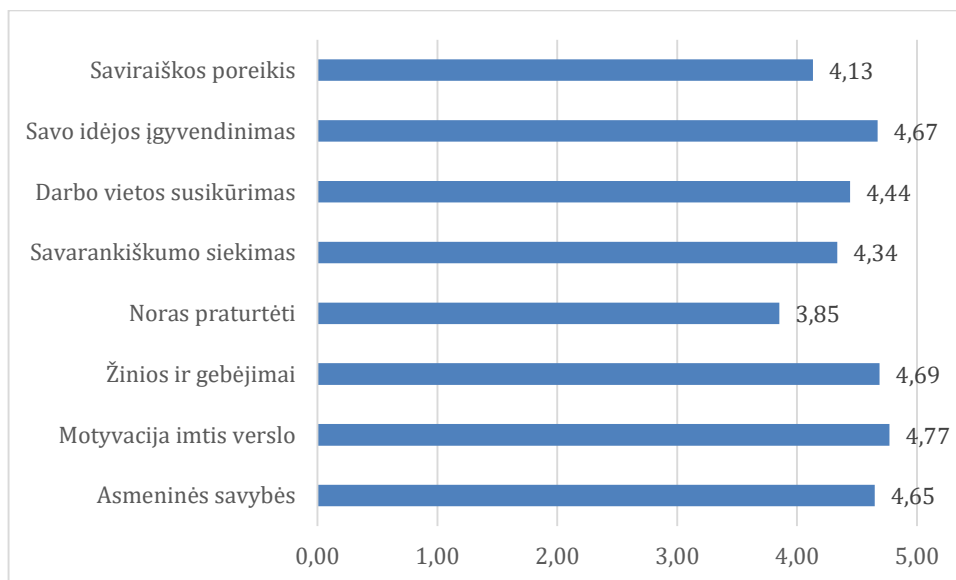
Jaunimo verslumas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Jaunimo verslumo vertinimas	Verslus jaunimas	<... Manau, kad šiuo metu jaunimas yra tikrai verslesnis, negu buvo anksčiau...> (informantas nr.2)
		<... jaunimas dabar yra verslesnis...> (informantas nr.1)
		<...jaunimas pakankamai aktyviai kuria verslą Tauragėje...> (informantas nr.4)
	Neverklus jaunimas	<... jaunimas dabar nėra toks verslus...> (informantas nr.3)

Apibendrinus galima teigti, kad jaunimas, nors ir supranta verslumą siaurąja prasme, vis tiek manoma, kad jis yra verslesnis dabar negu buvo anksčiau. Taip galima spręsti iš to, kad daugiau nei pusė respondentų galvoja apie verslo kūrimą. Anksčiau nebuvo tiek galimybių, kiek yra dabar, nors ne visi jomis moka pasinaudoti.

2.2.3 Veiksnių, skatinančių jaunimo verslumą, analizė

Antrąjį anketos bloką sudaro klausimai apie vidinius ir išorinius veiksnius, kurie turi įtakos jaunimo verslumui. Vidinių veiksnių, lemiančių jaunimo verslumą, vertinimų vidurkiai pateikti 2.3 paveiksle.

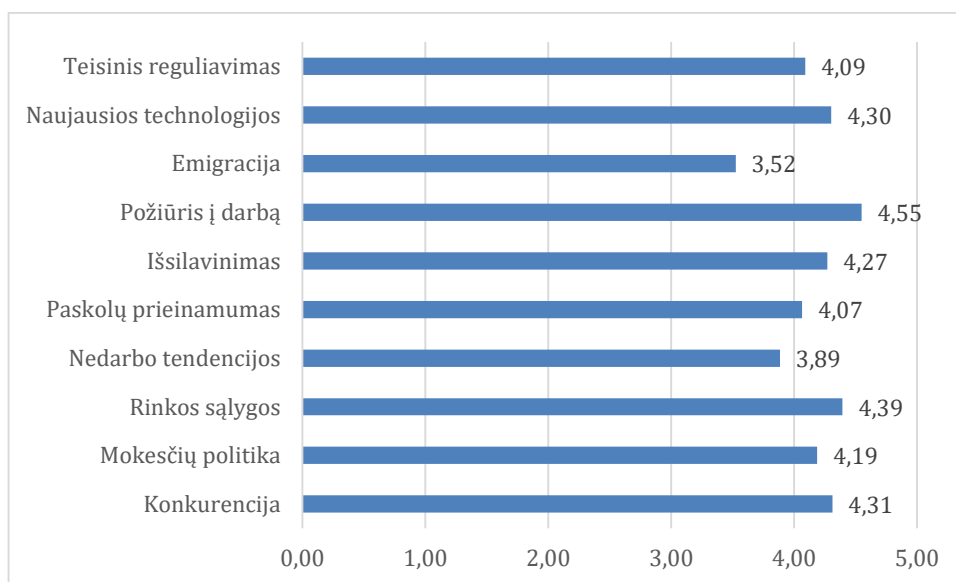
2.3 pav. Vidinių veiksnių, lemiančių jaunimo verslumą, vertinimas

Respondentų nuomone, labiausiai verslumą skatinantis vidinis veiksnys yra motyvacija imtis verslo, mažiausiai – noras praturtėti. Taip pat nemaža dalis apklaustųjų mano, kad tokie veiksniai

kaip žinios ir gebėjimai, savo idėjos įgyvendinimas ir asmeninės savybės labiausiai lemia jaunimo verslumą. Kaip mažiausiai lemiantį veiksnį respondentai įvardino norą praturtėti.

Interviu metu visi informantai paminėjo apie savarankiškumo siekimą, bet ne visi jį įvardino kaip labiausiai lemiantį veiksnį (žr. 2.5 lent.). Gamybės įmonės „Nofir“ vadovė Ligita Bielskienė ir Tauragės rajono „Apskritasis stalas“ pirmininkas Laurynas Kryžauskas išsakydami savo nuomonę paminėjo, kad dabar jaunimas ir taip yra savarankiškas, todėl jiems nebūtina kurti verslus, kad tą savarankiškumą pasiekti. Nors bendradarbystės centro „Spiečius“ specialistė Indrė Gendroliūtė-Gerulienė mano, kad pagrindinė verslo kūrimo priežastis – savarankiškumo siekimas, nes dabartinis jaunimas auga laisvoje Lietuvoje, galėdamas laisvai reikšti savo mintis, būti „kitoks“ ir tai juos išlaisvina renkantis gyvenimo kelią.

Toliau anketoje buvo klausiama apie išorinius veiksnius, kurie turi įtakos jaunimo verslumui (žr. 2.4 pav.).

2.4 pav. Išorinių veiksnių, lemiančių jaunimo verslumą, vertinimas

Kaip daugiausiai jaunimo verslumą lemiančius išorinius veiksnius respondentai įvardino požiūrį į darbą ir rinkos sąlygas. Galima daryti prielaidą, kad požiūris į darbą įvertintas kaip svarbiausias veiksnys todėl, kad daugiausiai respondentų yra dirbantys samdomą darbą. Požiūris į darbą yra siejamas su atsakomybės prisėmimu, savęs realizavimu. Rinkos sąlygos, respondentų nuomone, taip pat yra labai svarbus veiksnys. Visų pirma, rinką reikia gerai pažinti norint įvykdyti sėkmingus sandorius, investuoti, parduoti prekes ar paslaugas. Kaip mažiausiai lemiantį veiksnį respondentai įvardino emigraciją, nežiūrint į tai, kad emigracija šiuo metu yra labai paplitusi jaunimo tarpe. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, daugiausia jaunimo būtent ir emigruoja iš Tauragės apskrities, tačiau dažniausiai jaunimas renkasi ne užsienio šalis, bet didesnius Lietuvos

regionus. Tokia migracijos struktūra yra kiek palankesnė, nes susidarius palankioms sąlygoms galima lengviau susigrąžinti iš miesto išvykusį jaunimą.

Nors emigracija jaunimo tarpe buvo paminėta kaip mažiausiai lemiantis veiksnys, visi interviu dalyviai apie tai užsiminė ir patvirtino jau minėtą faktą, kad iš Tauragės jaunimas išvyksta, bet dabar yra dirbama ties tuo, kad jaunimą prisitraukti atgal.

Kaip svarbiausią išorinį verslumą skatinantį veiksnį informantai išskyrė naujausias technologijas. Apskritojo stalo pirmininkas teigė, kad naujausios technologijos yra pagrindinis išorinis veiksnys, nes dabar verslą pradėti lengva naudojantis technologijomis. Naudojantis internetu galima lengvai pasiekti tiek plačią auditoriją, tiek gauti bet kokią prekę ją perparduoti, gaminti, rasti ryšių. Informanto teigimu, labai lengva radus neišpildytą nišą savo rajone ar šalyje, technologijų pagalba įgyvendinti verslo planą. „Spiečiaus“ specialistė pritaria šiai nuomonei ir taip pat teigia, kad šiuolaikinės technologijos leidžia rasti įvairiausią informaciją visame pasaulyje. Susisteminti informantų atsakymai apie verslumą skatinančius vidinius ir išorinius veiksnius pateikiami 2.5 lentelėje.

2.5 lentelė

Verslumą skatinantys veiksniai

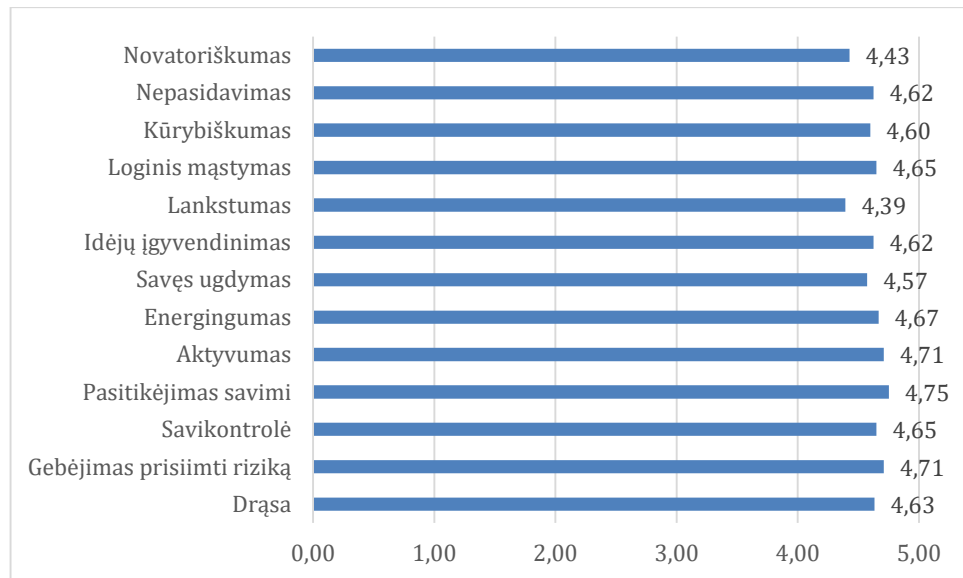
Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Vidiniai veiksniai	Savarankiškumas	<... jie jaučiasi žinantys savo teises bei yra savarankiški...> (informantas nr.1)
		<... savarankiškumo siekimas...> (informantas nr.2)
		<... Šiek tiek savarankiškumo siekimas, iš seniau gal jaunimas buvo verslesnis norėjo būti savarankiškas...> (Informantas nr.3)
		<... pagrindinė verslo kūrimo priežastis – savarankiškumo siekimas...> (informantas nr.4)
	Asmeninės savybės	<... kad asmeninės savybės yra pagrindas, nes jeigu žmogus turi poreikį daryti vienokį ar kitokį verslą, tai jis ir pasuks į jį, jei jam yra tai malonu asmeniškai...> (informantas nr.3)
		<... Labiausiai gali lemti asmeninės savybės...> (informantas nr.2)
Išoriniai veiksniai	Naujausios technologijos	<... įtakos jauno žmogaus išitraukimui į verslą turi naujausios technologijos....> (informantas nr.1)
		<... naujausios technologijos būtų pagrindinis iš išorinių veiksnių, nes dabar verslą padaryti taip lengva naudojantis technologijomis> (informantas nr.3)
		<... šiuolaikinės technologijos leidžia rasti įvairiausią informaciją visame pasaulyje....> (informantas nr.4)
	Emigracija	<.. tam daugiausiai įtakos turi konkurencija bei emigracija. Šiais laikais labai lengva nuvykti į kitą šalį pas gimines ar draugus ir uždirbti pinigų...> (informantas nr.1)
		<...emigracija...> (informantas nr.2)
		<... dabar daug jaunimo emigruoja iš mūsų miesto...> (informantas nr.3)

Apibendrinus galima teigti, kad pačiam jaunimui svarbiausias išorinis verslumą skatinantis veiksnys yra požiūris į darbą, nes dauguma patys dirbantys. Informantų teigimu, didžiausia paskata yra naujausių technologijų pagalba, kurios palengvina visą procesą. Iš apibendrintų rezultatų,

galima teigti, kad jaunimui didesnę įtaką turi vidiniai veiksniai, kurie yra neatsiejami nuo žmogaus ir kiekvienam labai individualūs.

2.2.4 Verslininko savybių analizė

Trečiąjį anketos bloką sudaro klausimai apie verslininko savybes. Tauragės rajono jaunimo, dalyvavusio apklausoje, požiūris į svarbiausias verslininko savybes pateikiamas 2.5 paveiksle.

2.5 pav. Verslininko bruožų įvertinimas

Šiame klausime respondentai galėjo išreikšti savo nuomonę apie verslaus žmogaus savybes. Apibendrinus rezultatus pagal Likert'o skalę, rezultatai pasiskirstė daugmaž vienodai. Svarbiausia, respondentų nuomone, verslininko savybė yra pasitikėjimas savimi. Tą patį teigė ir Tauragės rajono savivaldybės plėtros, investicijų ir turto valdymo skyriaus vedėja Genovaitė Pukelytė. Jos manymu, pasitikėjimas savimi ir kitais žmonėmis yra vienas iš pagrindinių verslininko bruožų. Taip pat, jaunimo nuomone, svarbu gebėti prisiimti riziką ir būti aktyviam. Kaip mažiausiai verslininkui būdingą savybę respondentai įvardino lankstumą, tačiau informantų teigimu, lankstumas turėtų būti kaip vienas iš pagrindinių kriterijų. Tauragės jaunimo ir jaunimo organizacijų sąjungos „Apskritasis stalas“ pirmininkas L. Kryžauskas įvardino, kad dabar viskas keičiasi labai greitai, vieni metai gali būti visiškai kitokie lyginant su praeitais: „...dabar yra gerai, kitais metais gali ateiti krizė, tai pusę verslų gali išeiti iš rinkos“. Informantų ir respondentų nuomonės vienu ar kitu aspektu sutapo. Gamybos įmonės vadovė L. Bielskienė pamini, kad svarbiausias verslininko bruožas – žmogiškumas. Reikia būti įvairiapusiu – ne vien tik mokėti bendrauti su kolegomis ar klientais, reikia mokėti bendrauti su skirtingais žmonėmis. Taip pat jausti pagarbą, žemesnio rango darbuotojams. Kaip svarbiausią verslininko savybę Bendradarbystės centro „Spiečius“ specialistė I. Gendroliūtė-

Gerulienė išskiria kūrybiškumą, taip pat drąsą, ryžtą bei atkaklumą, nes versle, ypač pradžioje, būna daug streso, daug kliūčių ir nesėkmių, po kurių tik atkaklūs, ryžtingi žmonės ir toliau kryptingai siekia savo užsibrėžto tikslo. Informantų atsakymai pateikti 2.6 lentelėje.

2.6 lentelė

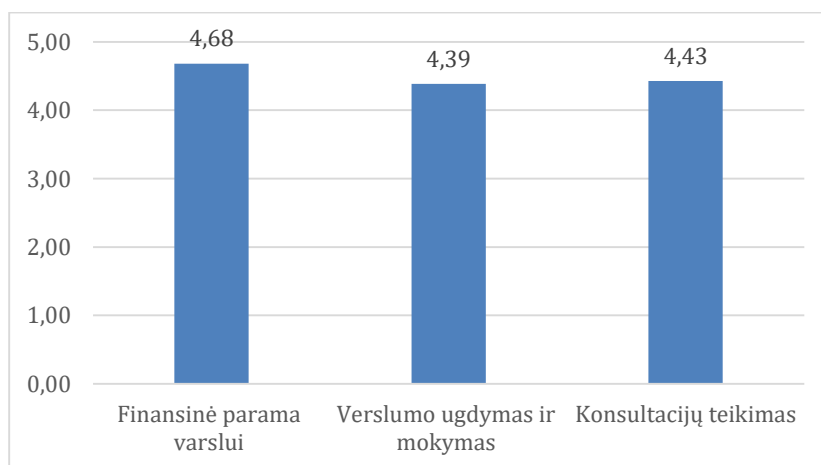
Verslininko paveikslas

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Verslininko bruožai	Savybės	<... kad turi pasitikėti savimi ir kitais žmonėmis...> (informantas nr.2)
		<... Reikia būti įvairiapusišku: mokėti bendrauti ne vien tik su kolegomis ar klientais, reikia mokėti bendrauti su skirtingais žmonėmis...> (informantas nr.1)
		<... turėtų būti susifokusavęs į bendruomenę...> (informantas nr.3)
		<... Svarbiausią savybę išskirčiau – kūrybiškumą, taip pat dar pridėčiau drąsą, ryžtą bei atkaklumą...> (informantas nr.4)
	Požiūris	<... Daugelis mano, kad galima pinigų uždirbti, su kostiumu vaikščioti ir daugiau nieko nereikia...> (informantas nr.3)
		<... ypač reikia keisti visuomenės požiūrį į verslininką, nes šiuo metu požiūris į verslininkus yra neigiamas...> (informantas nr.2)

Apibendrinus galima teigti, kad visi išvardinti bruožai yra svarbūs, bet svarbiausias, respondentų nuomone, yra pasitikėjimas savimi. Kaip ir bet kurioje kitoje situacijoje, visada reikia būti atkakliam ir siekti užsibrėžtų tikslų, nepasiduoti. Teigiami verslininko bruožai leidžia lengviau prisitaikyti prie greitai kintančios verslo aplinkos.

2.2.5 Verslumo skatinimo priemonių analizė

Ketvirtąjį diagnostinės anketos dalies bloką sudaro klausimas apie verslumo skatinimo priemones. Buvo išskirtos trys pagrindinės priemonės, kurių svarbą respondentų buvo prašoma įvertinti. Atsakymų pasiskirstymas pateikiamas 2.6 paveiksle.

2.6 pav. Verslumą skatinančių priemonių vertinimas

Apibendrinus gautus rezultatus, galima teigti, kad visos išvardintos priemonės paskatintų jaunimo verslumą. Respondentai labiausiai išskyrė finansinę paramą, kuri yra svarbi kiekvienam pradedančiajam verslininkui, kai trūksta nuosavo kapitalo. Finansinę paramą gali gauti kiekvienas besikreipiantis į tam tikrą įstaigą. Kaip tik šiuo metu yra vykdoma programa „Verslumo skatinimas 2014–2020“, kurios tikslas skatinti verslumą ir savarankišką užimtumą Lietuvoje, teikiant verslo kreditus ir konsultuojant dėl verslo pradžios ar plėtos. Dar viena svarbi priemonė – konsultacijų teikimas. Žinant, kad visada gali pasitarti su žmonėmis, verslo srities specialistais, pradėti verslą daug drąsiau ir lengviau. Konsultacijų esmė suteikti kuo daugiau naudingos informacijos jaunimui apie verslo pradžią ir kitus svarbius veiksnius pradedantiems verslininkams. Verslumo ugdymas ir mokymas turėtų būti diegiamas jau mokykloje.

Interviu metu taip pat buvo klausiama apie verslumą skatinančias priemones. Susisteminti informantų atsakymai pateikti 2.7 lentelėje.

2.7 lentelė

Verslumo skatinimo priemonės

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Verslumo skatinimo priemonės	Verslumą skatinančios programos	<... Verslumo skatinimo programomis, t. y. skiriamas finansavimas už darbo vietos sukūrimą...> (informantas nr.2)
		<... verslumo ir užimtumo skatinimo programą, kurioje yra skiriami pinigai tiek jaunimo verslumo skatinimui, tiek užimtumui...> (informantas nr.3)
		<... Savivaldybė turi jauno verslo programą, kuria gali paremti per metus iki 200 eurų...> (informantas nr.3)
		<... Dar vienas projektas skirtas verslumui ir lyderystei toks kaip „Creativity lab“...> (informantas nr.3)
		<... nuvykti į Tauragės savivaldybę, kuri turi sudariusi verslumo skatinimo programas...> (informantas nr.4)
	Projektai įmonėse	<... vasaros laikotarpiu įmonė priėmė į darbą nepilnamečius įmonės darbuotojų vaikus, kuriems ne mažiau kaip 15 metų...> (informantas nr.1)
	Bendradarbiavimas	<... Su jaunimu aktyviai dirba Jaunimo darbo centras, Tauragės atvira jaunimo erdvė, Tauragės savivaldybė ir kitos organizacijos...> (informantas nr.4)
	Konsultacijų teikimas	<...pradedant kurti verslą, atvykti konsultacijos į bendradarbybės centrą „Spiečius“, kur galima gauti visą reikiamą informaciją apie verslo idėjas įgyvendinimą, verslo plano sudarymą, verslo formos pasirinkimą, reikiamų veiklų licencijų ir leidimų gavimą...> (informantas nr.4)
		<... kreiptis į Jaunimo darbo centrą, kuris suteiks informaciją apie savarankiško užimtumo rėmimo programą ir kitas jaunimo verslumo skatinimo galimybes...> (informantas nr.4)
	Paskolų prieinamumas	<...jei reikalingos didesnės investicijos, galima kreiptis į Tauragės kredito uniją, kuri teikia lengvatines paskolas iš „Verslumo skatinimo fondo“, arba jei veiklą planuojama vykdyti kaime, galima teikti paraiškas Nacionalinei mokėjimo agentūrai ir Tauragės rajono vietos veiklos grupei...> (informantas nr.4)

Ne visi informantai interviu metu galėjo atsakyti į klausimą apie priemones, skatinančias verslą Tauragės rajone jaunimo tarpe. Tauragės rajono savivaldybės plėtos, investicijų ir turto valdymo sk.

specialistė Genovaitė Pukelytė užsiminė apie verslumo skatinimo programą, kurios pagalba yra skiriamas finansavimas už darbo vietos sukūrimą. Tauragės jaunimo ir jaunimo organizacijų sąjungos Apskritojo stalo pirmininkas Laurynas Kryžauskas išvardino tris verslumo skatinimo programas, kurios yra įgyvendinamos Tauragėje. Pirmiausia paminėta verslumo ir užimtumo skatinimo programa, kurioje yra skiriami pinigai tiek jaunimo verslumo skatinimui, tiek užimtumui. Taip pat Savivaldybė turi jauno verslo programą, kuria gali paremti per metus iki 200 eurų, tokias smulkias išlaidas kaip tinklalapio kūrimas, marketingas. Dar vienas projektas, skirtas verslumui ir lyderystei – „Creativity lab“, daugiau orientuotas į lyderystę, bet yra skirtas ir verslumui. Kiekvienais metais šioje programoje dalyvauja apie 100 jaunuolių. „Spiečiaus“ specialistė Indrė Gendroliūtė-Gerulienė užsiminė apie tokias organizacijas kaip Jaunimo darbo centras, Tauragės atvira jaunimo erdvė, Tauragės savivaldybė, kurios aktyviai dirba su jaunimu. Taip pat nurodė, kad jei yra reikalingos didesnės investicijos, galima kreiptis į Tauragės kredito uniją, kuri teikia lengvatines paskolas iš „Verslumo skatinimo fondo“, arba jei veiklą planuojama vykdyti kaime, galima teikti paraiškas Nacionalinei mokėjimo agentūrai ir Tauragės rajono vietos veiklos grupei. Gamybės įmonės vadovė Ligita Bielskienė paminėjo, kad jos vadovaujamoje įmonėje buvo vykdomas projektas, pagal kurį vasaros laikotarpiu įmonė priėmė į darbą nepilnamečius įmonės darbuotojų vaikus, vyresnius nei 15 metų. Jie buvo oficialiai priimti, registruoti „Sodroje“ ir jiems buvo suteiktos sąlygos dirbti 8 valandas per dieną. Iš viso jų buvo 38. Jie galėjo dirbti tiek, kiek jie patys norėjo – savaitę ar 1 mėnesį, buvo ir tokių, kurie išnaudojo visą maksimalų laiką. Tokiu būdu jie galėjo užsidirbti savų pinigų.

Dar vienas interviu klausimas buvo apie problemas, kurios kyla įgyvendinant jaunimo verslumo priemones. Informantų atsakymai, suskirstyti į subkategorijas, pateikiami 2.8 lentelėje.

2.8 lentelė

Verslumo skatinimo priemonių įgyvendinimo problemos

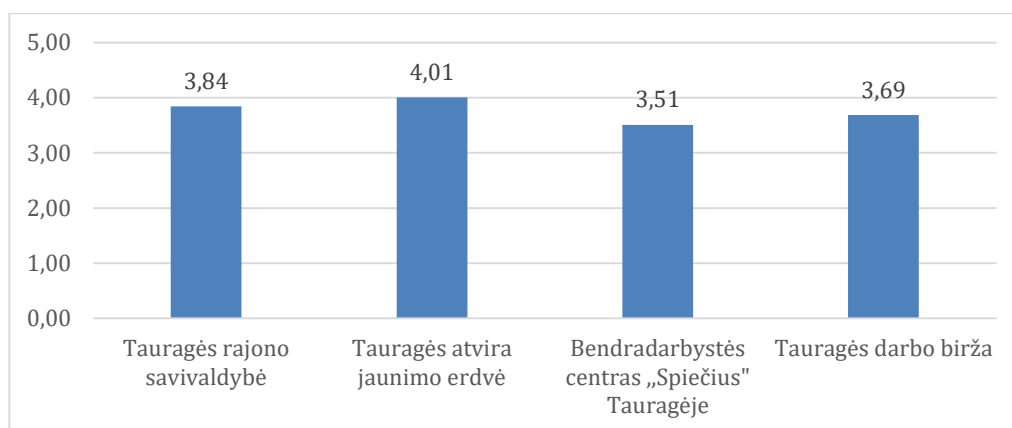
Kategorija	Subkategorija	Informaciją patvirtinantys teiginiai
Verslumo skatinimo priemonių įgyvendinimo problemos	Žinių trūkumas	<...Manau, kad jaunimui trūksta žinių...> (informantas nr.1)
		<... mokykloje mokiniai turi būti mokomi ekonomikos pagrindų ir terminų, supažindinami su verslo principais...> (informantas nr.4)
		<...Jaunajam verslininkui dažnai trūksta kompetencijų ar bazinių žinių...> (informantas nr.4)
	Jaunų žmonių neįsitraukimas	<... Mažai jaunų žmonių, kurie yra pasiryžę pradėti savo verslą...> (informantas nr.2)
		<... Iš paties jaunimo pusės – gal reikėtų daugiau motyvacijos...> (informantas nr.3)
	Institucijų nelankstumas	<... kol mes kažką įgyvendinam, pračina metai, kiti, ir sudėtinga prisitaikyti prie aktualaus verslo...> (informantas nr.3)
		<... savivaldybės priemonės yra truputėlį pasenusios ir jas reikėtų perdarinėti, nes verslas stipriai keičiasi...> (informantas nr.3)
		<... regione verslas vis dar išlieka lokalus, veikia pagal nusistovėjusius principus, nesistengiant ieškoti naujų galimybių, inovatyvių sprendimų...> (informantas nr.4)

Tauragės rajono savivaldybės, Plėtros, investicijų ir turto valdymo sk. specialistė Genovaitė Pukelytė teigė, kad mažai jaunų žmonių, kurie yra pasiryžę pradėti savo verslą, nes tai yra nelengvas kelias ir didelė atsakomybė. Kadangi jaunimas neturi patirties, daug ko trūksta, turi būti labai drąsus. Tauragės rajono „Apskritasis stalas“ pirmininkas Laurynas Kryžauskas teigia, kad problematiška yra tai, kad verslas yra labai greitai kintantis, todėl labai sudėtinga priemones įgyvendinti: „...visa biurokratija, kol kažką įgyvendina praeina metai kiti ir sudėtinga prisitaikyti prie aktualaus verslo, tai tokie centai kaip „Spiečius“ gali prisitaikyti, bet savivaldybės priemonės yra truputėlį pasenusios ir jas reikėtų perdarinėti, nes verslas stipriai keičiasi. Mūsų problema – nelankstumas, kaip visos administracinės sistemos. Iš pačio jaunimo pusės gal reikėtų daugiau motyvacijos, nes informacijos tikrai yra daug“. Bendradarbybės centro „Spiečius“ specialistė Indrė Gendroliūtė-Gerulienė mano, kad didžiausia problema yra finansinis neraštingumas. Jos teigimu, jau mokykloje mokiniai turi būti mokomi ekonomikos pagrindų ir terminų, supažindinami su verslo principais, mokiniams turi būti sudarytos sąlygos susipažinti su regiono verslu bei išbandyti savo turimas idėjas praktiškai. Jaunajam verslininkui dažnai trūksta kompetencijų ar bazinių žinių, kaip vystyti ar plėtoti verslą: „...norint, kad jauni žmonės imtųsi verslo, reikia daug su jais kalbėtis, patarti, parodyti, juos sudominti. Verslas, iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti labai sudėtingas tol, kol juo nepradedi domėtis“. Kita problema, informantės nuomone, yra tai, kad regione verslas vis dar išlieka lokalus, veikia pagal nusistovėjusius principus, nesistengiant ieškoti naujų galimybių, inovatyvių sprendimų.

Apibendrinus galima teigti, kad respondentus labiausiai paskatintų kurti verslą finansinė paramą. Informantai teigia, kad Tauragėje verslumo skatinančių programų, kurios suteikia finansavimą yra kelios. Kadangi respondentų ir informantų nuomonės išsiskiria, galima daryti prielaidą, kad jaunimas nežino arba nesidomi kokios paslaugos gali būti suteiktos. Konsultacijų teikimas taip pat buvo nurodytas kaip vienas iš prioritetų. Institucijų, teikiančių konsultacijas Tauragėje yra nemažai, bet ne visas jaunimas tuo pasinaudoja. Kaip ir buvo minėta interviu metu, kad tik motyvuotam jaunimui yra įdomu kas vyksta aplinkui. Verslumą ugdo ir moko keletas Tauragėje esančių organizacijų. Prie to labiausiai prisideda Tauragės atvira jaunimo erdvė, nes yra būtent susikoncentravusi ties jaunimu.

2.2.6. Institucijų, vykdančių verslumo skatinimo programas, analizė

Paskutinį, penktąjį, anketos bloką sudaro klausimai apie institucijas, vykdančias verslumo skatinimo programas Tauragės rajone ir Lietuvoje. Pirmiausia respondentų buvo prašoma nurodyti, kokias žino institucijas, vykdančias jaunimo verslumo skatinimo programas Tauragės rajone (žr. 2.7 pav.).

2.7 pav. Institucijų, vykdančių verslumo skatinimo programas Tauragės rajone, žinomumas

Apibendrinus gautus atsakymus, galima teigti, kad jaunimas neviseiškai žino institucijas, kurios vykdo jaunimo verslumo skatinimo programas Tauragės rajone. Galima daryti prielaidą, kad jaunimas nesidomi šiomis programomis arba institucijos per mažai dėmesio skiria tam, kad ši informacija pasiektų jaunimą. Labiausiai žinoma institucija jaunimo tarpe yra „Tauragės atvira jaunimo erdvė“, kuri vykdo atvirą darbą su jaunimu, bendradarbiauja su vietiniais verslininkais bei nevyriausybiniomis organizacijomis kuriant įvairias galimybes jaunimui. Taip pat ši institucija stengiasi padėti jaunimui, susidūrusiam su gyvenimiškais problemomis individualių konsultacijų metu. Iš to galima daryti išvadą, kad ši institucija yra labiausiai orientuota į jaunimą, todėl susumavus respondentų atsakymus gautas didžiausias balas. Mažiausiai respondentams žinoma institucija, kuri vykdo jaunimo verslumo skatinimo programas Tauragėje, yra bendradarbybės centras „Spiečius“. Bendradarbybės centras Tauragėje įsikūrė visai neseniai, todėl galima daryti prielaidą, kad kai kurie respondentai nežino apie šios institucijos egzistavimą.

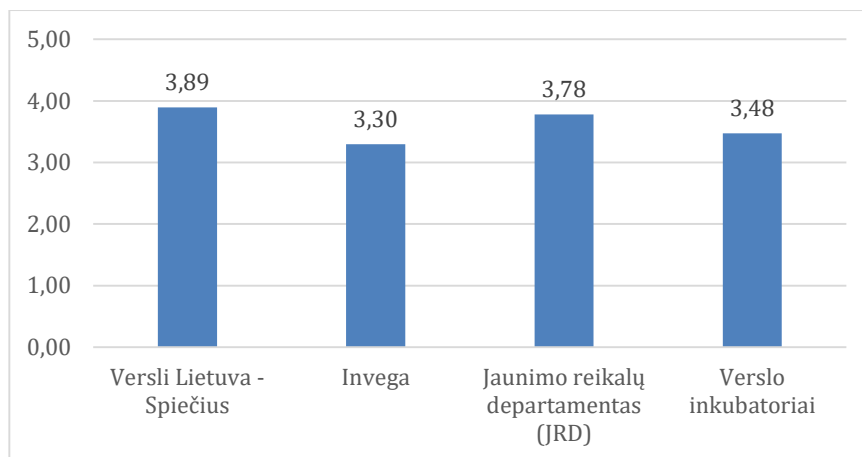
Interviu metu teirautasi informantų nuomonės, kodėl tokios institucijos kaip „Spiečius“, Tauragės rajono savivaldybė, Tauragės darbo birža yra mažiau žinomos, kaip vykdančios verslumo skatinimo programas. Susisteminti informantų atsakymai pateikiami 2.9 lentelėje.

2.9 lentelė

Institucijų žinomumą lemiantys veiksniai

Kategorijos	Subkategorijos	Informaciją patvirtinantys faktai
Institucijų žinomumą lemiantys veiksniai	Lemia amžius	<... priklauso nuo apklaustų respondentų amžiaus: jaunimas labiau žino Tauragės atvirą jaunimo erdvę, vyresni – Užimtumo tarnybą, Tauragės savivaldybės bei bendradarbybės centro „Spiečiaus“ teikiamas paslaugas...> (informantas nr.4)
	Informacijos nepakankamumas	<... reikia daugiau informacijos, daugiau viešinti šių organizacijų veiklą...> (informantas nr.2)
		<... gal joms trūksta lėšų informacijai skleisti...> (informantas nr.1)
	Veiklos specifika	<... šios institucijos nesifokusuoja į patį jaunimą...> (informantas nr.3)
		<... šios įmonės labiau susikoncentravusios į kitus žmones, ne vien tik į jaunimą...>(informantas nr.1)

Toliau anketoje buvo klausiama apie institucijas, vykdančias jaunimo verslumo skatinimo programas Lietuvoje. Respondentų atsakymų pasiskirstymas pateikiamas 2.8 paveiksle.

2.8 pav. Institucijų, vykdančių verslumo skatinimo programas Lietuvoje, žinomumas

Iš diagramoje pavaizduotų rezultatų matyti, kad apie Lietuvoje veikiančias institucijas respondentai žino nedaug. Labiausiai žinoma institucija, kuri vykdo verslumo skatinimo programas Lietuvoje, yra „Versli Lietuva“, mažiausiai žinoma – INVEGA. Galima teigti, kad tokį respondentų pasiskirstymą lėmė tai, jog „Versli Lietuva“ organizuoja nemažai renginių po visą Lietuvą, kuriuose gali dalyvauti ir jaunimas, todėl yra žinomesnė negu kitos išvardintos institucijos.

Sekančiu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar respondentai yra naudojęsi išvardintų institucijų paslaugomis. Atsakymų analizė parodė, kad 70,5 proc. apklaustųjų nėra naudojęsi verslumą skatinančių institucijų paslaugomis. Galima daryti prielaidą, kad dauguma respondentų dirba samdomą darbą, todėl jiems yra neaktualu kreiptis į šias įstaigas, nes negalvoja apie nuosavą verslą. O nedirbantys asmenys galbūt nėra informuoti apie tai, kokias paslaugas gali gauti atitinkamoje institucijoje. „Spiečiaus“ specialistės nuomone, kad tokio tipo bendradarbiystės centrai yra populiariūs Lietuvos didžiuosiuose miestuose, o regionuose tai yra naujovė, tad reikia laiko, kol vietinis verslas supras tokios erdvės naudą. Taip pat verslas Tauragėje dažniausiai yra lokalus, vykdomas pagal daugelį metų nusistovėjusius principus, tad atsargiai yra žiūrima į pokyčius, bendradarbiavimą ar mentorystę. Todėl būtina ir toliau skatinti vietinį verslą, taikyti naujoves, daugiau bendradarbiauti tarpusavyje ir ieškoti unikalių sprendimų.

Toliau respondentų buvo klausiama, iš kur jie gauna informaciją apie verslumą skatinančias programas. Atsakymų pasiskirstymas pateikiamas 2.10 lentelėje.

2.10 lentelė

Informacijos gavimo būdai apie jaunimo verslumą skatinančias programas

Atsakymo variantai	Respondentų sk.	Proc.
Mokymosi įstaigoje	59	48,4%
Iš paslaugos teikėjo internetinėje svetainėje pateiktos informacijos	45	36,9%
Esu informuojamas naujienlaiškiais elektroniniu paštu	19	15,6%
Informaciją gaunu paslaugų teikimo vietoje	19	15,6%
Asmeniškai sutikus arba telefonu	22	18,0%
Media: TV, Radijo reklama, spauda, lauko reklamos stendai, reklama internete	81	66,4%
Kitas variantas	9	7,4%

Apklaustieji galėjo pasirinkti kelis atsakymo variantus, tai reiškia, kad kiekvienas atsakymas galėjo būti pažymėtas 122 kartus. Daugiausiai kartų buvo pasirinktas variantas, kad informaciją gauna iš medijos, t. y. TV, Radijo reklamos, spaudos, reklamos internete. Šiuo metu jaunimas daugiausiai laiko praleidžia socialiniuose tinkluose, todėl ten informacija jiems yra greičiausiai pasiekiamą. Kadangi beveik pusė respondentų kaip informacijos gavimo būdą pažymėjo mokymosi įstaigą, galima daryti prielaidą, kad švietimo įstaigose jaunimas yra supažindinamas su verslumo pagrindais ar verslumą skatinančiomis programomis. Apklausoje iš viso dalyvavo 37 moksleiviai ar studentai, todėl galima manyti, kad kiti 22 respondentai mokymosi įstaigą pažymėjo kaip būdą, kuriuo anksčiau gaudavo informaciją. Taip pat nemažai informacijos respondentai gauna iš paslaugos teikėjo internetinės svetainės. Atsakymo skiltyje „Kitas variantas“ respondentai paminėjo, kad negauna jokios informacijos arba ją gauna iš pažįstamų žmonių.

Interviu dalyvavusių specialistų taip pat teirautasi, ar jaunimas gauna pakankamai informacijos apie verslumą skatinančias institucijas bei kokias būdais galima labiausiai pasiekti jaunimą (žr. 2.11 lent.).

2.11 lentelė

Informacijos apie verslumą skatinančias institucijas pasiekiamumas

Kategorija	Subkategorija	Informaciją patvirtinantys teiginiai
Informacijos pasiekiamumas	Internetas, soc. tinklai	<... Labiausiai galima jaunimą pasiekti per internetą, per soc. tinklus...> (informantas nr.2)
		<... Visa informacija nesunkiai pasiekama internetu...> (informantas nr.4)
	Mokyklos	<...gimnazijos yra ta vieta, kurioje informacija turėtų sklisti pirmiausiai...> (informantas nr.1)
		<... Informacijos iš tų įstaigų gal ir nepakanka, turėtų patys eiti į mokyklas ir labiau siūlyti savo paslaugas...> (informantas nr.3)

Apskritojo stalo pirmininkas Laurynas Kryžauskas teigė, kad informacijos yra pakankamai, tik ne visi ją moka susirasti. Tam pritaria ir Bendradarbiystės centro „Spiečius“ specialistė Indrė

Gendroliūtė-Gerulienė, kuri teigia, kad visa informacija nesunkiai pasiekama internetu, kur galima susirasti norimos institucijos kontaktus ir kreiptis dėl konsultacijos rūpimais klausimais. Gamybės įmonės vadovė Ligita Bielskienė mano, kad gimnazijos turėtų būti pirminė vieta, kur informacija turėtų skliti.

Paskutinis anketos klausimas buvo atviras ir respondentai galėjo išsakyti nuomonę apie tai, kas juos paskatintų imtis verslo. Atsakymai į šį klausimą buvo labai įvairūs, bet dažniausiai pasikartojantis atsakymas – motyvuoti jaunimą, nebijoti rizikuoti ir siekti savo tikslo. Taip pat paminėta, kad reikia suteikti daugiau žinių apie verslumo skatinimą, kad kiekvienas galėtų domėtis ir žinotų kur galima gauti tikslią informaciją, taip pat ne vieną sudomintų ir kursai. Ne vienas respondentas užsiminė apie teisinių ir finansinių konsultacijų teikimą, kurių labai trūksta, ir specialistų, kurie padėtų visais rūpimais klausimais. Taip pat jaunuoliai, dalyvavę apklausoje, teigė, kad mokesčių lengvatos verslo pradžioje yra būtinos, reikia naudoti užsienio praktiką ir jaunimą pradėti šviesti jau mokyklos suole.

Savo pasiūlymus jaunimo verslumui skatinti įvardino ir interviu dalyvavę specialistai (žr. 2.12 lent.).

2.12 lentelė

Pasiūlymai jaunimo verslumui paskatinti

Kategorija	Subkategorija	Informacija patvirtinantys teiginiai
Jaunimo verslumo skatinimo būdai	Mokykla	<... manyčiau, kad jau tai daryti turi mokykla, šviesti, aiškinti...> (informantas nr.2)
		<... Mokykloje jau reikėtų pradėti šviesti jaunimą apie verslą...> (informantas nr.3)
		<... labai svarbu jau mokyklos suole mokyti verslo pagrindų...> (informantas nr.4)
	Projektai	<... projekto, kuris remtų tokias įmones kurį laiką, kol jaunimas įsidirbs...> (informantas nr.1)
	Aplinkiniai	<... tėvai turėtų skatinti, padėti...> (informantas nr.2)
		<... aplinka turi skatinti pokyčius...> (informantas nr.2)
	Mentorystė	<... jaunimo verslumui skatinti labai reikšminga yra mentorystė...> (informantas nr.4)
	Organizacijų įsitraukimas	<... svarbus ir organizacijų, institucijų bendradarbiavimas kryptingai siekiant bendro tikslo...> (informantas nr.4)

Informantų nuomonės sutapo dėl to, kad jaunimą reikia šviesti jau mokyklose. Bendradarbiystės centro „Spiečius“ specialistė Indrė Gendroliūtė-Gerulienė teigė, kad labai svarbu jau mokyklos suole mokyti verslo pagrindų, skatinti vaikų kūrybiškumą. Specialistų, dalyvavusių interviu, teigimu, jaunimo verslumui skatinti labai reikšminga yra mentorystė, kai patyrę verslininkai dalijasi savo patirtimi su jaunaisiais verslininkais dar tik pradedančiais žengti „verslo keliu“. Taip pat svarbus ir organizacijų, institucijų bendradarbiavimas kryptingai siekiant bendro tikslo. Tauragės jaunimo ir jaunimo organizacijų sąjungos „Apskritasis stalas“ pirmininkas Laurynas Kryžauskas teigė, kad

Tauragėje planuojama daryti konferenciją, kurios metu jaunimas būtų skatinamas imtis verslo. O įmonės vadovė Ligita Bielskienė mano, kad reikėtų projekto, kuris remtų įmones, priimančias dirbti jaunimą, tada ir įmonė nenukentėtų, ir jaunimas lengviau įsidarbintų ar net pradėtų galvoti apie nuosavą verslą.

Apibendrinus galima teigti, kad Tauragėje jaunimas labiau žino institucijas, kurios veikia jų regione. Apie Lietuvoje veikiančias institucijas, kurios užsiima verslumo skatinimu, jie žino šiek tiek mažiau. Visa ši informacija labiausiai jiems yra pasiekama internete, nes šiuolaikinis jaunimas būtent ten praleidžia daugiausiai laiko. Galima teigti, kad jaunimas nėra supažindinamas su egzistuojančiomis verslumą skatinančiomis institucijomis ir jų veikla.

Respondentų ir informantų nuomone, verslumą paskatintų, jei būtų apie tai pradedama kalbėti jau mokykloje. Jaunimas supažindinamas su verslumo pagrindais būtų labiau motyvuojamas. Organizacijos taip pat turėtų įsitraukti į veiklą mokyklose, popamokiniame švietime. Taip bus daugiau apie juos sužinoma ir jaunimas gaus nemažai naudos.

IŠVADOS

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą pastebima, kad kiekvienas autorius skirtingai interpretuoja verslumo sąvoką. Nors apibrėžimai skiriasi, tačiau esmė išlieka ta pati. Apibrėžiant verslumo sąvoką priklauso nuo to, kokia prasme į verslumą žiūrima. Verslumas gali būti suvokiamas dvejomis prasmėmis – siaurąja prasme ir plačiąja. Siaurąja prasme verslumas aiškinamas kaip mokėjimas kurti pridėtinę vertę, kai žmogus moka uždirbti pinigų, pritraukia investicijas ir savo veikla moka sudominti vartotojus, kurie naudosis jo paslaugomis ar preke. Verslumas plačiąja prasme – tai yra įgimtas ar įgytas asmeninių savybių rinkinys, kuris leidžia jaustis kūrybiškam, savarankiškam, inovatyviam ir kurti ekonominę, socialinę ir visas kitas vertes.

2. Lietuvoje yra nemažai programų, kurios skatina jaunimo verslumą visoje šalyje. Atlikto tyrimo metu išsiaiškinta, kad Tauragėje taip pat yra taikoma keletas priemonių, kurios skatina jaunimo verslumą rajone. Pagal rajone įgyvendinamą verslumo ir užimtumo skatinimo programą skiriamas finansavimas tiek jaunimo verslumui skatinti, tiek užimtumui didinti. Tauragės rajono savivaldybė įgyvendina jauno verslo programą, pagal kurią gali per metus iki 200 eurų paremti tokias smulkias išlaidas kaip tinklalapio kūrimas, marketingas. Dar vienas nemažas projektas, skirtas verslumui ir lyderystei, yra „Creativity lab“. Juo yra orientuojamasi į lyderystę, bet yra skirtas ir verslumui skatinti. Šis projektas vyksta jau 3 metus, kiekvienais metais jame dalyvauja apie 100 jaunuolių. Taip pat Tauragės rajono savivaldybė įgyvendina verslumo skatinimo programas, pagal kurias skiriamas finansavimas už darbo vietos sukūrimą. Konsultacijas verslo kūrimo klausimais gali suteikti Tauragės bendradarbystės centre „Spiečius“ dirbantys specialistai. Ten galima gauti visą reikiamą informaciją apie verslo idėjos įgyvendinimą, verslo plano sudarymą, verslo formos pasirinkimą, reikiamų veiklai licencijų ir leidimų gavimą, taip pat galima sužinoti apie mokymus ir seminarus jauniems verslininkams bei susirasti partnerių, bendraminčių. Įkūrus verslą galima sugrįžti į bendradarbystės centrą „Spiečius“ ir pasinaudoti nemokama darbo erdve, mokymais, seminarais, mentoryste.

3. Tauragės rajono jaunimas verslumą labiau supranta siaurąja prasme – kaip mokėjimą kurti pridėtinę vertę, kai žmogus moka uždirbti pinigų, pritraukia investicijas ir savo veikla moka sudominti vartotojus, kurie naudosis jo paslaugomis ar preke. Atlikta anketinė apklausa parodė, kad Tauragės rajono jaunimą labiau skatina vidiniai veiksniai – motyvacija, žinios ir gebėjimai bei idėjos įgyvendinimas. Labiausiai verslumą lemiantys išoriniai veiksniai, Tauragės rajono jaunimo nuomone, yra požiūris į darbą, rinkos sąlygos ir išsilavinimas. Tyrimo metu išaiškėjo, kad jaunimą labiausiai paskatintų finansinė parama, ją Tauragės rajone gali suteikti savivaldybė, kuri vykdo verslumo ir užimtumo skatinimo programą. Taip pat vienas iš prioritetų – konsultacijų teikimas. Kiekybinio

tyrimo rezultatai parodė, kad verslumą skatinančios institucijos Tauragės rajone nėra labai gerai žinomos, ypač nėra žinoma apie jų veiklas įtraukiant jaunimą. Daugiau nei pusę apklausoje dalyvavusių respondentų nėra naudojęsi tyrime išvardintų institucijų paslaugomis.

4. Nors Tauragės rajone yra nemažai institucijų, kurios vykdo verslumo skatinimo programas, bet jos nėra orientuotos vien tik į jaunimą. Įgyvendinant verslumo skatinimo priemones susiduriama su problema, kad tik motyvuotas jaunimas domisi juos supančia aplinka ir teikiamomis galimybėmis. Norint, kad jaunimas būtų verslesnis, informantų nuomone, juos jau reikėtų pradėti šviesti mokyklose, įtraukiant organizacijas ir su verslu susijusius atstovus į veiklą tam, kad būtų pasiektas aukštesnis rezultatas.

REKOMENDACIJOS

Atsižvelgus į tyrimo metu gautus rezultatus galima pateikti tokias rekomendacijas:

- Mokykloms rekomenduojama į mokymosi programas įtraukti daugiau valandų, skirtų ekonomikos programai. Jaunimas jau mokykloje turėtų suprasti apie pinigų srautus, kaip veikia bankai ir apie mokesčių mokėjimus. Mokykloje apie verslumo pagrindus užsiminama tik vienerius metus, mokantis ekonomikos žinių. Dabar tik kolegijose ir universitetuose yra organizuojamos išvykos į įmones, kur supažindinama su darbo specifika, todėl rekomenduojama tokias išvykstamąsias pamokas organizuoti ir mokiniams. Taip pat mokyklos turėtų užmegzti kontaktus su jau veikiančiomis jaunimo verslumą skatinančiomis organizacijomis, sudominti jaunimą mokyklose rengiant projektus, įtraukiant tokias organizacijas kaip bendradarbystės centras „Spiečius“, Tauragės atvira jaunimo erdvė.

- Organizacijos, įgyvendinančios verslumo skatinimo programas ir priemones, turėtų labiau atkreipti dėmesį į tai, kad jaunimui skirta informacija būtų lengviau pasiekama. Tą įgyvendinti galima skleidžiant informaciją švietimo įstaigose arba vietose, kuriuose būriasi jaunimas ir praleidžia daugiausiai laiko: „Sumuštinų bare“, restoranėlyje „Holivudas“ ar kavinukėje „Respublika“. Organizacijoms rekomenduojama rengti informacinius leidinius, kuriuose būtų minima jaunimui aktuali, susisteminta informacija, kad ją galėtų suprasti bet kuris jaunuolis. Dar vienas būdas – organizacijų įsitraukimas į aktyvią veiklą su jaunimu, užmezgant asmeninį ryšį. Rekomenduojama organizuoti renginius, kuriuose vyktų įtraukiančios diskusijos ar pokalbiai su verslo srities atstovais.

- Jaunimui, galvojančiam apie verslo galimybes, rekomenduojama kreiptis į bendradarbystės centrą „Spiečius“, kur galima gauti visą reikiamą informaciją verslo pradžiai. Pasidomėti savivaldybės verslumą skatinančiomis programomis, kurių pagalba galima gauti finansinę paramą. Visada galima kreiptis į Tauragės atvirą jaunimo erdvę, kurios veikla skirta jaunimui augti, mokytis bei tobulėti. Ši organizacija bendradarbiauja su vietiniais verslininkais bei nevyriausybinėmis organizacijomis kuriant įvairias galimybes jaunimui ir bet kada gali konsultuoti rūpimais klausimais.

LITERATŪRA

1. Adamonienė, R., Šilingienė, V. 2009. Lietuvos kaimo gyventojų verslumo ypatumai. Prieiga per internetą: <http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/viewFile/597/623> (Žiūrėta: 2019-11-13).
2. All European Academies. 2018. Europos elgesio kodeksas mokslinių tyrimų etikos klausimais. Prieiga per internetą: <https://www.allea.org/wp-content/uploads/2018/06/LI-ALLEA-European-Code-of-Conduct-for-Research-Integrity-2018-Digital-final-20062018.pdf>
3. Andrijauskas, D. 2018 Tyrimas atskleidė: lietuvių noras būti verslininkais – didžiausias Europoje. Prieiga per internetą: <http://pradekdirbtisau.lt/apie-projekta/naujienos/41/tyrimas-atkskleide-lietuviu-noras-buti-verslininkais-didziausias-europoje:130>
4. Andriukevičius, I. 2016. Verslumo skatinimas Lietuvoje. Baigiamasis magistro projektas. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/download/pdf/51848692.pdf> (Žiūrėta: 2019-11-14).
5. Aplinkos analizė. 2017. Prieiga per internetą: <https://franchiseinfo.lt/fransizes-abc/13/aplinkos-analize/>. (Žiūrėta 2019-11-02)
6. Atkočiūnienė, V., Navasaitienė, S. 2013. Kaimo bendruomenių vaidmuo skatinant jaunimo verslumą. Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje. Prieiga per internetą: <https://vb.vdu.lt/object/elaba:6090688/> (Žiūrėta: 2019-11-15).
7. Barynienė, J., Paužaitė, Ž., Cibulskaitė, J. 2014. Verslumo ugdymo visuotinumui politinės ir teisinės iniciatyvos. Viešoji politika ir administravimas, Vol.13, No 3, p. 497-512. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12974/3967-8398-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Žiūrėta: 2019-11-14).
8. Čiburienė, J., Guščinskienė, J. 2009. Jaunimo verslumas: lyčių aspektas. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/6082824.pdf> (Žiūrėta: 2019-11-10).
9. Gedvilienė, G., Tūtlys, V. 2017. Ar gebame būti verslūs? Prieiga per internetą: https://issuu.com/vmuniversity/docs/2017_ar_gebame_buti_verslus_19p (Žiūrėta 2019-11-19)
10. Giriūnienė, G., 2014. Šalies mokesčių sistemos vertinimas verslumo skatinimo aspektu. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/2189459.pdf> (Žiūrėta 2019-12-12).
11. Gordon et al. 2009. Enterprise risk management and firm performance: A contingency perspective. Prieiga per internetą: https://web.actuaries.ie/sites/default/files/erm-resources/19_ERM_firm_performance_contingency_perspective.pdf.pdf (Žiūrėta 2019-11-18).
12. Įsakymas dėl Nacionalinės jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programos įgyvendinimo. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/24a6ea50200a11e78397ae072f58c508> (Žiūrėta: 2019-11-15).

13. Jakubavičius, A., Strazdienė, G., Vilys, M., Burinskienė, A., Žemaitis, E., Pipirienė, V., 2014. Žiniomis grįsto verslumo skatinimas: metodai ir tyrimo praktika. Prieiga per internetą: http://dspace.vgtu.lt/jspui/bitstream/1/1753/3/1513_Jakubavicius%20ir%20kt_Ziniomis_WEB.pdf (Žiūrėta 2019-12-12).
14. Jaunimo verslumą skatinančių priemonių vertinimas, 2011. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2_011MVP/Jaunimo_verslumas_santrauka_LT.pdf (Žiūrėta 2019-12-12).
15. Jelagaitė, A., Vijeikis, J. 2012. Verslumo ugdymo sistemos tobulinimas bendrojo lavinimo mokyklų vyresnėse klasėse. Management theory and studies for rural business and infrastructure development. Vol. 34. Nr. 5. Prieiga per internetą: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:tUsmoh1js5IJ:mts.asu.lt/mtsrbid/article/download/182/211+&cd=2&hl=lt&ct=clnk&gl=lt> (Žiūrėta: 2019-11-13).
16. Juodaitytė, K. (2015). Jaunimo verslumo iniciatyvos vietos savivaldose: Marijampolės regiono atvejis. Magistro baigiamasis darbas. Prieiga per internetą: <https://vb.vdu.lt/object/elaba:8798164/> (Žiūrėta: 2019-11-13).
17. Kairienė, R. 2006. Smulkių prekybos įmonių verslininkų verslumo tyrimas. Prieiga per internetą: [file:///C:/Users/ASUS/Downloads/2098967%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/2098967%20(1).pdf) (Žiūrėta 2019-10-30)
18. Kvalifikacijos tobulinimo programos mokytojams „Verslumo akademija” METODINĖ MEDŽIAGA. 2012. Prieiga per internetą: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/verslumo_akademija_i-modulis.pdf (Žiūrėta 2019-11-19)
19. Labutė, Ž., Žemaitaitytė, I. (2014). Verslumo ugdymo/si galimybės universitetinėse studijose. Socialinių mokslų studijos. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/5d2/SMS-14-6-3-08.pdf> (Žiūrėta: 2019-11-13).
20. Lipinskienė, D., Siudikas, L., 2018. Darbuotojų verslumą įgalinanti aplinka: teorinės išvalgos.
21. Lowe, R., Marriott, S., 2007. Enterprise: Entrepreneurship and Innovation. Prieiga per internetą: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/9780080492650_googlepreview.pdf (Žiūrėta 2019-12-13).
22. Markevičius, P., 2007. Žemės ūkio infrastruktūros verslininkų verslumo išorinės aplinkos veiksniai šiuolaikinės rinkos sąlygomis. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/632-1283-1-SM.pdf>. (Žiūrėta 2019-10-30).
23. Oseifuah, E. K. 2010. Financial literacy and youth entrepreneurship in the South Africa. African Journal of Economics and Management Studies, Vol. 1, Nr. 2. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Emmanuel_Oseifuah/publication/235288328_Financial_literac

y_and_youth_entrepreneurship_in_South_Africa/links/55e4325b08ae2fac47214f57.pdf (Žiūrėta: 2019-11-13).

24. Pauliukevičius, G., 2014. Verslumo skatinimo sistemos valdymas: Lietuvos atvejis. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/2130406.pdf> (Žiūrėta: 2019-11-19).

25. Saulėnas, D., 2007. Kaimo jaunimo verslumo skatinimas. Jaunasis mokslininkas. Prieiga per internetą: http://jaunasis-mokslininkas.asu.lt/smk_2007/kaimo_pletra/Saulenas_Donatas.pdf. (Žiūrėta: 2019-11-13)

26. Senavaitis, R. (2013). Sociologinis verslininko įvaizdžio tyrimas. Straipsnis publikuotas LLRI tyrime „Visuomenės požiūris į verslininką: Koks ir kodėl?“ Prieiga per internetą: <https://www.llri.lt/kitos/remigijus-senavaitis-sociologinis-verslininko-ivaizdžio-tyrimas/remigijus-senavaitis> (Žiūrėta: 2019-11-15).

27. Simsonaitė, A. (2014). Jaunimo verslumo skatinimas. Bakalauro baigiamasis darbas. Prieiga per internetą: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2165915/datastreams/MAIN/content> (Žiūrėta: 2019-11-14).

28. Smaguraskienė, L., 2008. Teritorinė institucinė verslo skatinimo sistema Lietuvoje. Prieiga per internetą: http://www.gamtostyrimai.lt/uploads/publications/docs/304_4a86edc9107751ddcde2e52f82cf4d85.pdf. (Žiūrėta 2019-11-04).

29. Solnyškienė, J. 2008. Verslumo raiškos teorinės interpretacijos ir praktinės neveroslumo pasekmės: Lietuvos patirtis.

30. Subačiūtė, V. (2011). Jaunimo verslumo skatinimo modelis Lietuvoje. Magistrantūros studijų baigiamasis darbas. Prieiga per internetą: <https://vb.vdu.lt/object/elaba:1997264/> (Žiūrėta: 2019-11-15).

31. Urbonaitė, R. (2013). Jaunimo verslumo galimybių tyrimas. Magistro baigiamasis darbas. Prieiga per internetą: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:VILP94hBj7EJ:https://vb.mruni.eu/object/elaba:2118773/2118773.pdf+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt> (Žiūrėta: 2019-11-16).

32. Verslumo ugdymo rekomendacijos. Metodiniai patarimai asmenims, vykdančioms verslumo ugdymo veiklas. Prieiga per internetą: https://jrd.lt/informacija-jaunimui/jaunimo-verslumas/verslumo_ugdymo_rekomendacijos.pdf (Žiūrėta: 2019 - 11-13).

33. Žukauskas, P., Stipeikis, O. (2011). Veiksniai įtakojantys asmens apsisprendimą pradėti verslą. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. Preiga per internetą: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/1066/1/ISSN1392-1142_2011_N_57.PG_127-141.pdf (Žiūrėta: 2019-11-05).

34. Župerka, A. (2010). Moksleivių verslumo ugdymo tobulinimo kryptys Lietuvoje. Verslas, Vadyba ir Studijos. p. 299-311. Prieiga per internetą: [file:///C:/Users/ASUS/Downloads/7210-Article%20Text-16966-1-10-20181218%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/7210-Article%20Text-16966-1-10-20181218%20(3).pdf) (Žiūrėta: 2019-11-05).
35. Židonis, Ž. (2012). ES struktūrinių fondų parama Lietuvos jaunimo verslumui: valstybės intervencijos logikos rekonstrukcija. Viešoji politika ir administravimas, Vol. 11, Nr. 2, p. 222-234. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/282498765_ES_struktUriniu_fondu_parama_Lietuvos_jaunimo_verslumui_skatinti_Valstybes_intervencijos_logikos_rekonstrukcija (Žiūrėta: 2019-11-13).
36. Župerka, A., Župerkienė, E., 2014. Lietuvos pasienio regiono kaimiškųjų vietovių verslumo veiksmų tyrimas. Prieiga per internetą: <http://journals.ku.lt/index.php/RFDS/article/viewFile/699/pdf> (Žiūrėta 2019-11-18).

PRIEDAI

1 priedas.

Gerbiamas respondente,

atliekamas tyrimas apie jaunimo verslumo skatinimą Tauragės rajone, kurio tikslas nustatyti verslumo skatinimo kryptis ir priemones Tauragės rajone. Tyrimą atlieka Šiaulių universiteto IV kurso studentė, Erika Mauliūtė. Anketa yra **anoniminė**, todėl tikiuosi, kad Jūsų nuoširdūs atsakymai padės gauti objektyvius tyrimo rezultatus.

Jūsų bendradarbiavimas užpildant šią anketą yra labai svarbus!

1. Ar ketinate kurti savo verslą?

- ☐ Taip
- ☐ Ne
- ☐ Apie tai nesusimąščiau
- ☐ Priklausys nuo aplinkybių
- ☐ Kita.....

(įrašykite)

2. Kas, Jūsų manymu, yra verslumas? (žymėkite kiekvienoje eilutėje)

	Tikrai TAIP	Ko gero TAIP	ABEJOJU	Ko gero NE	Tikrai NE
Mokėjimas kurti pridėtinę vertę, kai žmogus moka uždirbti pinigų, pritraukia investicijas ir savo veikla moka sudominti vartotojus, kurie naudosis jo paslaugomis ar preke.					
Įgimtos ir įgytos žmogaus asmeninės savybės, leidžiančios jam novatoriškai mąstyti ir aktyviai bei rizikingai veikti visose gyvenimo situacijose.					

3. Kokie vidiniai veiksniai svarbūs jaunimo verslumui? (žymėkite kiekvienoje eilutėje)

	Tikrai TAIP	Ko gero TAIP	ABEJOJU	Ko gero NE	Tikrai NE
Asmeninės savybės					
Motyvacija imtis verslo					
Žinios ir gebėjimai					
Noras praturtėti					
Savarankiškumo siekimas					
Darbo vietos susikūrimas					
Savo idėjos įgyvendinimas					
Saviraiškos poreikis					

4. Kokie išoriniai veiksniai svarbūs jaunimo verslumui? (žymėkite kiekvienoje eilutėje)

	Tikrai TAIP	Ko gero TAIP	ABEJOJU	Ko gero NE	Tikrai NE
Konkurencija					
Mokesčių politika					
Rinkos sąlygos					
Nedarbo tendencijos					
Paskolų prieinamumas					
Išsilavinimas					
Požiūris į darbą					
Emigracija					
Naujausios technologijos					

Teisinis reguliavimas					
-----------------------	--	--	--	--	--

5. Kokios savybės būdingos versliam žmogui? (žymėkite kiekvienoje eilutėje)

	Tikrai TAIP	Ko gero TAIP	ABEJOJU	Ko gero NE	Tikrai NE
Drąsa					
Gebėjimas prisiimti riziką					
Savikontrolė					
Pasitikėjimas savimi					
Aktyvumas					
Energingumas					
Savęs ugdymas					
Idėjų įgyvendinimas					
Lankstumas					
Loginis mąstymas					
Kūrybiškumas					
Nepasidavimas					
Novatoriškumas					

6. Kokios priemonės svarbios skatinant jaunimo verslumą? (žymėkite kiekvienoje eilutėje)

	Tikrai TAIP	Ko gero TAIP	ABEJOJU	Ko gero NE	Tikrai NE
Finansinė parama verslui					
Verslumo ugdymas ir mokymas					
Konsultacijų teikimas					
Kita (įrašykite)					

7. Nurodykite, kokias žinote institucijas, vykdančias jaunimo verslumo skatinimo programas Tauragės mieste? (žymėkite kiekvienoje eilutėje)

	Tikrai TAIP	Ko gero TAIP	ABEJOJU	Ko gero NE	Tikrai NE
Tauragės rajono savivaldybė					
Tauragės atvira jaunimo erdvė					
Bendradarbiystės centras „Spiečius“ Tauragėje					
Tauragės darbo birža					
Kita (įrašykite)					

8. Nurodykite, kokias žinote institucijas, vykdančias jaunimo verslumo skatinimo programas Lietuvoje? (žymėkite kiekvienoje eilutėje)

	Tikrai TAIP	Ko gero TAIP	ABEJOJU	Ko gero NE	Tikrai NE
Versli Lietuva - Spiečius					
Invega					
Jaunimo reikalų departamentas (JDR)					
Verslo inkubatoriai					
Kita (įrašykite)					

9. Ar esate naudojęsi anksčiau išvardintų institucijų paslaugomis?

- Taip
- Ne

10. Kokiais būdais gaunate informaciją apie jaunimo verslumo skatinimo programas? (galimi keli variantai)

- Mokymosi įstaigoje

- Iš paslaugos teikėjo internetinėje svetainėje pateiktos informacijos
- Esu informuojamas naujienlaiškiais elektroniniu paštu
- Informaciją gaunu paslaugų teikimo vietoje
- Asmeniškai susitikus arba telefonu
- Media: TV, Radijo reklama, spauda, lauko reklamos stendai, reklama internete
- Kita

11. Keletas klausimų apie Jus:

Jūsų lytis:	Jūsų amžius:	Jūsų socialinė padėtis:
○ Vaikinas ○ Mergina	○ Nuo 14 m. iki 18 m. ○ Nuo 19 m. iki 24 m. ○ Nuo 25 m. iki 29 m.	○ Moksleivis ○ Studentas ○ Turiu nuosavą verslą ○ Dirbu samdomą darbą ○ Bedarbis

12. Jūsų pasiūlymai jaunimo verslumui skatinti:

Ačiū už atsakymus!

Interviu protokolas (1)

Informantas: Ligita Bielskienė (informantas nr.1)

Pareigos: Gamybės įmonės vadovė

Data: 2019-12-30

Laikas: 12:30-12:50

1. Kaip manote, ar jaunimas dabar yra verslus?

Mano manymu, šiais laikais jaunimas yra kitoks nei anksčiau. Anksčiau turėjo mažiau galimybių, ir pagrindinė veikla būdavo kaime. Miestuose jaunimas negalvodavo apie verslumą. Dabar tikrai matome, kaip keičiasi visuomenė ir, savaime suprantama, jaunimas. Juk matome, kiek atsirado naujų gydytojų, grožio specialistų, stomatologų. Tikrai didžioji dalis yra 25-30 metų amžiaus. Taigi, manau, kad jaunimas dabar yra verslesnis.

2. Kokie vidiniai veiksniai labiausiai gali lemti jauno žmogaus įsitraukimą į verslą: asmeninės savybės, motyvacija imtis verslo, žinios ir gebėjimai, noras praturtėti, savarankiškumo siekimas, darbo vietos susikūrimas, savo idėjos įgyvendinimas ar saviraiškos poreikis?

Jau kokius penkerius metus, o gal ir daugiau, jaunimas yra mokomas pažinti savo teises. Manau, viskas ir prasideda nuo to, kad jauno žmogaus negalima bausti ar teisti nei mokyklose, nei namie. Be to, ir darbovietėse viskas labai pasikeitė, labiau atsižvelgiama į jaunuolio teises negu į pareigas. Gal atrodė, jog tai dėl jaunimo gerovės, dėl jo saugumo. Gal ir taip, tačiau tai paskatina perdėtą jaunuolių savarankiškumą. Vos sulaukę 16 ar 17 metų, jie jaučiasi žinantys savo teises, todėl skuba jomis naudotis bei būti savarankiški. Taigi, daugiausiai įtakos turi asmeninės savybės, be abejo, ir noras greitai praturtėti. Kai kurie jauni žmonės tikrai nori būti savarankiški, kitiems svarbus saviraiškos poreikis. Visokių yra.

3. Kokie išoriniai veiksniai turi daugiausiai įtakos jauno žmogaus įsitraukimui į verslą: konkurencija, mokesčių politika, rinkos sąlygos, nedarbo tendencijos, paskolų prieinamumas, išsilavinimas, požiūris į darbą, emigracija, naujausios technologijos, teisinis reguliavimas?

Na, tam daugiausiai įtakos turi konkurencija bei emigracija. Šiais laikais labai lengva nuvykti į kitą šalį pas gimines ar draugus ir uždirbti pinigų. Didelės įtakos jauno žmogaus įsitraukimui į verslą turi naujausios technologijos. Kaip pavyzdys – mano 10 metų dukra. Ji jau gali draugams sukurti programėlę, kurioje nurodyta, kokias užduotis jiems teks atlikti.

4. Jūsų manymu, kokias savybes turi turėti verslininkas ir kuo išsiskirti iš kitų profesijų atstovų?

Nors technologijos valdo mūsų pasaulį, o mokslas bei žinios yra labai svarbus veiksnys, tačiau aš manau, jog kiekvienas verslininkas turi mokėti, kaip sakoma, „džiunglių įstatymus“. Reikia būti įvairiapusišku: mokėti bendrauti ne vien tik su kolegomis ar klientais, reikia mokėti bendrauti su skirtingais žmonėmis. Taip pat jausti pagarbą paprastiems darbuotojams (jei jų yra), nes žemesnio išsilavinimo žmonės dažniausiai atlieka patį sunkiausią darbą. O būnant verslininku labai lengva pamiršti žmogiškumą ir tai, kad pats kažkada buvai tuo žemesniuoju darbuotoju.

5. Kokiomis priemonėmis Tauragėje jaunimas yra skatinamas imtis verslo?

Labai daug apie tai nežinau, tik prieš keletą metų mūsų įmonė vykdė projektą. Idėja buvo tokia: vasaros laikotarpiu įmonė priėmė į darbą nepilnamečius įmonės darbuotojų vaikus, kuriems ne mažiau kaip 15 metų. Jie buvo oficialiai priimti, registruoti „Sodroje“, jiems buvo sudarytos sąlygos dirbti 8 valandas per dieną. Iš viso jų buvo 38. Jie galėjo dirbti tiek, kiek jie patys norėjo – savaitę ar vieną mėnesį. Buvo ir tokių, kurie išnaudojo visą maksimalų laiką. Tokiu būdu vaikai galėjo užsidirbti pinigų, savarankiškai pasiruošti mokyklai ir panašiai. Suprantama, įmonės darbuotojai buvo patenkinti tokiu projektu, nes, kaip patys žinome, visi pinigai, ateinantys į šeimą, yra pagalba jai.

6. Kokios problemos kyla įgyvendinant jaunimo verslumo priemones?

Apie tai galiu šiek tiek pasakyti, nes pati su jais, tai yra su jaunimu, ir dirbau. Problema yra štai kokio: jei įmonė priima jauną darbuotoją, tai jis iš namų ar mokyklos ateina be jokių žinių apie darbą. Dažniausiai iškylantys klausimai: kodėl reikia ateiti laiku į darbą, kodėl reikia dirbti greitai ir kokybiškai? Manau, kad jaunimui trūksta žinių, kaip pinigai uždirbami. Kai jauni žmonės ateina įsidarbinti, jie mano, kad už tai, jog jis gražus ir jaunas, įmonė mokės 1000 eurų per mėnesį jau atskaičiavus mokesčius. Labai būna sunku, kai tikrovė pasirodo ne tokia. Gal žinių mokyklose apie tai ir duodama, tačiau tos žinias nesudomina mokinių. Reikėtų rasti būdą, kaip jaunimui teikti tokią informaciją, kad jam būtų įdomu. Reikia, kad jaunimas jau mokykloje būtų supažindinamas su darbu ir ko galima tikėtis.

7. Tyrimo metu paaiškėjo, kad Tauragės atvira jaunimo erdvė yra labiausiai žinoma kaip verslumą skatinanti institucija. Kaip manote, kodėl tokios institucijos kaip „Spiečius“, Tauragės rajono savivaldybė, Tauragės darbo birža yra mažiau žinomos, kaip vykdančios tokias programas?

Gal todėl, kad šios įmonės labiau susikonzentravusios į kitus žmones, ne vien tik į jaunimą. Na, o gal joms trūksta lėšų informacijai skleisti – negaliu tiksliai atsakyti.

8. Jūsų nuomone, ar jaunimas gauna pakankamai informacijos apie verslumą skatinančias institucijas? Kokias būdais galima labiausiai pasiekti jaunimą?

Manau, gimnazijos yra ta vieta, kurioje informacija turėtų skliti pirmiausiai.

9. Kokie būtų jūsų pasiūlymai jaunimo verslumui paskatinti?

Mūsų įmonė yra užsienio kapitalo. Kai vykdėme projektą, naudos pelnui buvo nedaug. Ir tai buvo normalu. Mūsų įmonė motyvavo savo darbuotojus: jų vaikai turėjo galimybę padirbėti, užsidirbti. Tačiau pati įmonė ne. Manau, reikėtų kokio nors projekto, kuris remtų tokias įmones kurį laiką, kol jaunimas įsidirbs, tada ir įmonė nenukentėtų, ir jaunimas lengviau įsidarbintų ar net pradėtų galvoti apie nuosavą verslą. Turbūt ir įmonių atsirastų daugiau.

Interviu protokolas (2)

Informantas: Genovaitė Pukelytė (informantas nr.2)

Pareigos: Tauragės rajono savivaldybės Plėtros, investicijų ir turto valdymo skyriaus vedėja

Data: 2019-12-30

Laikas: 15:50 – 16:05

1. Kaip manote, ar jaunimas dabar yra verslus?

Manau, kad šiuo metu jaunimas yra tikrai verslesnis, negu buvo anksčiau. Turiu nemažai pavyzdžių, kai jaunas žmogus įkuria nedidelį verslą ir jį sėkmingai plėtoja.

2. Kokie vidiniai veiksniai labiausiai gali lemti jauno žmogaus įsitraukimą į verslą: asmeninės savybės, motyvacija imtis verslo, žinios ir gebėjimai, noras praturtėti, savarankiškumo siekimas, darbo vietos susikūrimas, savo idėjos įgyvendinimas ar saviraiškos poreikis?

Labiausiai gali lemti asmeninės savybės, savarankiškumo siekimas, saviraiškos poreikis, dar žinios ir gebėjimai.

3. Kokie išoriniai veiksniai turi daugiausiai įtakos jauno žmogaus įsitraukimui į verslą: konkurencija, mokesčių politika, rinkos sąlygos, nedarbo tendencijos, paskolų prieinamumas, išsilavinimas, požiūris į darbą, emigracija, naujausios technologijos, teisinis reguliavimas?

Manau, kad labai svarbi mokesčių politika, taip pat nedarbo tendencijos, išsilavinimas, emigracija.

4. Jūsų manymu, kokias savybes turi turėti verslininkas ir kuo išsiskirti iš kitų profesijų atstovų?

Turbūt išskirčiau tai, kad turi pasitikėti savimi ir kitais žmonėmis, būti atkaklus. Be pasitikėjimo nieko nepadarysi.

5. Kokiomis priemonėmis Tauragėje jaunimas yra skatinamas imtis verslo?

Verslumo skatinimo programomis, t.y skiriamas finansavimas už darbo vietos sukūrimą.

6. Kokios problemos kyla įgyvendinant jaunimo verslumo priemones?

Mažai jaunų žmonių, kurie yra pasiryžę pradėti savo verslą, nes tai yra nelengvas kelias ir didelė atsakomybė. Gal dėl to, kad patirties nėra, daug ko jam dar trūksta. Be to, jaunas žmogus turi būti labai drąsus.

7. Tyrimo metu paaiškėjo, kad Tauragės atvira jaunimo erdvė yra labiausiai žinoma kaip verslumą skatinanti institucija. Kaip manote, kodėl tokios institucijos kaip „Spiečius“, Tauragės rajono savivaldybė, Tauragės darbo birža yra mažiau žinomos, kaip vykdančios tokias programas?

Jauni žmonės dar nesiryžta, neieško informacijos, kuri reikalinga verslui pradėti. Manau, reikia daugiau informacijos, daugiau viešinti šių organizacijų veiklą.

8. Jūsų nuomone, ar jaunimas gauna pakankamai informacijos apie verslumą skatinančias institucijas? Kokias būdais galima labiausiai pasiekti jaunimą?

Labiausiai galima jaunimą pasiekti per internetą, per soc. tinklus. Manau, kad jaunimas, kuriam tai yra įdomu, gali rasti informacijos apie verslumą skatinančias institucijas. Jos tikrai yra.

9. Kokie būtų jūsų pasiūlymai jaunimo verslumui paskatinti?

Aš manyčiau, kad jau tai daryti turi mokykla, šviesti, aiškinti. Turėtų būti įvestos kažkokios programos. Jaunimas jau mokyklos suole turi būti skatinamas užsiimti verslu. Jei yra poreikis, tėvai turėtų skatinti, padėti, ieškoti galimybių kurti verslą, nes dabar jauni žmonės net tėvų verslų dažniausiai neperima. Tikrai yra tokių. Kodėl neperima? Jei nepatinka sritis, gali kitą sritį pasirinkti, bet vis tiek reikia būti versliam. Turiu pavyzdžių: mano giminė turi verslą, bet jie vienas kitą skatina ir padeda. Apskritai aplinka turi skatinti pokyčius, o ypač reikia keisti visuomenės požiūrį į verslininką, nes šiuo metu požiūris į verslininkus yra neigiamas.

Interviu protokolas (3)

Informantas: Laurynas Kryžauskas (informantas nr.3)

Pareigos: Tauragės jaunimo ir jaunimo organizacijų sąjungos „Apskritasis stalas“ pirmininkas

Data: 2019-12-31

Laikas: 10:00-10:25

1. Kaip manote, ar jaunimas dabar yra verslus?

Sudėtingas klausimas, nes čia svarbu, su kuo mes jį lyginam. Jeigu kaip seniau buvo, tai jaunimas dabar nėra toks verslus. Tuo atžvilgiu dabar jaunimas apskritai yra „apmiręs“. Tauragėje, manau, jaunimas dabar labiau domisi menais, kultūrine veikla. Labai daug jaunimo domisi daile, menu, muzika, jaunimo politika, kultūra, bet tokiu kaip verslu nelabai, kažkodėl verslą išgyvendino. Turbūt nebėra didelio poreikio pinigų „pasidaryti“, nes viskas yra duodama. Visi renginiai, visos pramogos dažniausiai yra nemokamos, ir jaunimui tiesiog nėra poreikio verslumui. Aišku, yra keli išskirtiniai atvejai. Gimsta jaunieji verslininkai.

2. Kokie vidiniai veiksniai labiausiai gali lemti jauno žmogaus įsitraukimą į verslą: asmeninės savybės, motyvacija imtis verslo, žinios ir gebėjimai, noras praturtėti, savarankiškumo siekimas, darbo vietos susikūrimas, savo idėjos įgyvendinimas ar saviraiškos poreikis?

Turbūt kad asmeninės savybės yra pagrindas, nes jeigu žmogus turi poreikį daryti vienokį ar kitokį verslą, tai jis ir pasuks į jį, jei jam yra tai malonu asmeniškai. Žinios ir gebėjimai dabar apskritai yra nelabai naudingi, nes jų yra tiek daug, ir jeigu jų neturi, bet turi noro ir didelę motyvaciją, žinių ir gebėjimų dabar įgauti labai lengva. Šiek tiek svarbus veiksnys yra savarankiškumo siekimas. Seniau gal jaunimas buvo verslesnis, norėjo būti savarankiškas, norėjo turėti savo pinigų. Dabar kiek aš matau, savybės kinta, ir savarankiškumo poreikis nebėra toks didelis kaip anksčiau. Jauni žmonės ir taip dabar jaučiasi ganėtinai savarankiški, bent jau ta karta, kuri dabar auga. Daug kas mano, o ypač tie, kurie neužsiima verslu, kad verslas reiškia savarankiškumo siekimą, bet kurie užsiima, žino, kad to savarankiškumo nelabai yra. Būtų labai įdomu paieškoti sąsajų.

3. Kokie išoriniai veiksniai turi daugiausiai įtakos jauno žmogaus įsitraukimui į verslą: konkurencija, mokesčių politika, rinkos sąlygos, nedarbo tendencijos, paskolų prieinamumas, išsilavinimas, požiūris į darbą, emigracija, naujausios technologijos, teisinis reguliavimas?

Manau, naujausios technologijos būtų pagrindinis iš išorinių veiksnių, nes dabar verslą sukurti taip lengva naudojantis technologijomis. Naudojantis internetu galima lengvai pasiekti plačią

auditoriją, gauti bet kokią prekę, ją perparduoti, gaminti, rasti ryšių. Tai aš manau, kad naujausios technologijos būtų pagrindinis dalykas, kuris daug ką lemia. Labai yra lengva, jeigu radai laisvą nišą ar rajone, ar šalyje, gali į ją orientuoti savo būsimą verslą. Paskolų prieinamumas, nedarbo tendencijos nelabai, manau, jaunimui daro poveikį todėl, kad didžioji šiuolaikinio jaunimo dalis nelabai mąsto apie ateitį, numato nebent kokius metus į ateitį, kur stos mokytis ar panašiai, bet galutinio rezultato ir savo plano, ką jis darys būdamas kokių 40 metų, jis nemato. Daug jaunimo emigruoja iš mūsų miesto, bet dabar tikslas yra, kad jie „nespjautų“ į grįžimą. Jaunam žmogui Tauragėje yra daug galimybių įsitvirtinti, bet didžiuosiuose miestuose arba kitose šalyse tos galimybės yra daug geresnės. Labai geras šių dienų valdžios požiūris: tegu emigruoja, bet kažkada tegu sugrįžta, pasisėmę naujų idėjų. Atsinaujinti reikia, nes kaip tu gali nuolat būdamas tame pačiame burbule kažką naujo sugalvoti. Tik nemanau, kad emigracija padėtų į verslą įsitraukti, nes emigracija nėra kažkokia baimė, nėra paskutinis išsigelbėjimo variantas. Dabar labai mobilūs esame, tad apsisprendimą lemia geresnių sąlygų paieška.

4. Jūsų manymu, kokias savybes turi turėti verslininkas ir kuo išsiskirti iš kitų profesijų atstovų?

Verslininkas turėtų būti susifokusavęs į bendruomenę, jeigu mes šnekame apie tą smulkų verslininką, kuris yra mažuose regionuose – tokiuose kaip Tauragė. Jeigu verslas yra daromas tik norint užsidirbti pinigų, be jokio kito tikslo ir idėjos – jis greičiausiai nepavyks. Puikus pavyzdys yra Tauragėje esanti kavinukė „Respublika“. Ji su gera idėja, nors tokių pačių kavinių buvo daug, tą patį daiktą pardavinėja. Bet įkūrėjas nori užmegzti gerą ryšį su jaunimu, nežinau, kiek jis uždirba, bet uždirba daug. Dabar mūsų požiūris į verslininką yra iškreiptas. Daugelis mano, kad galima pinigus semti, su kostiumu vaikščioti ir daugiau nieko nereikia. Tie verslai, kurie ateina su gera idėja, turi verslininką, kuris yra užsidegęs kažką pakeisti, kažkokią problemą spręsti, nes verslas ir turėtų būti kažkokios problemos sprendimas. Kai verslininkas yra su tokiu mentalitetu, dažniausiai verslas pasiseka, vienaip ar kitaip, nebūtinai iš karto, bet pasiseka. Taip pat svarbu lankstumas. Dabar viskas keičiasi labai greitai. Kiekvieni metai gali būti visi kitokie, dabar yra gerai, kitais metais gal krizė ištiks, tai pusę verslų gali išeiti iš rinkos.

5. Kokiomis priemonėmis Tauragėje jaunimas yra skatinamas imtis verslo?

Visų pirma – turime verslumo ir užimtumo skatinimo programą, kurioje yra skiriami pinigai tiek jaunimo verslumo skatinimui, tiek užimtumui. Iš esmės dabar yra skiriama užimtumui, nes, kaip ir sakiau, jaunimas dabar nėra labai verslus, ir todėl pinigai yra skiriami užimtumui. Jeigu jaunimas nori kažką kurti ir jam reikia pradinio kapitalo, savivaldybė gali daugiau ar mažiau paremti. Savivaldybė turi jauno verslo programą, kuria gali per metus iki 200 eurų paremti tokias smulkias

išlaidas, kaip tinklalapio kūrimas, marketingas. Pradžiai pinigėlius duoda, tikrai tai yra labai gerai, nes jaunimas yra viena iš nišinių grupių, kuriems yra skiriama parama. Dar vienas labai nemažas projektas, skirtas verslumui ir lyderystei, yra Creativity lab. Juo orientuojamasi į lyderystę, bet yra skirtas ir verslumui. Vyksta jau 3 ar 4 metus, kiekvienais metais dalyvauja apie 100 jaunuolių – Tauragėje tai tikrai daug, nes imami motyvuoti jaunuoliai, kurie tikrai nori imtis veiklos, o ne bet kas, atėjęs iš mokyklos. Tai būtų tokios kelios programos. Toliau asmeninis pavyzdys. Labai gražu žiūrėti – mūsų buvęs meras yra verslininkas ir vysto žaliąją energetiką. Ir dabartinis meras su verslu yra labai draugiškas. Stankų industrinis parkas irgi yra puikus pavyzdys jaunimui, netgi pačių verslininkų požiūris yra pavyzdys, nes verslininkai labai remia visas jaunimo iniciatyvas ir renginius. Artėjant jaunimo apdovanojimams, taip pat dosniai prisideda. Taigi manau, kad jaunimas yra skatinamas imtis verslo, ir netgi kuriamas teigiamas verslininko paveikslas, kaip verslininkas turėtų atrodyti visuomenėje.

6. Kokios problemos kyla įgyvendinant jaunimo verslumo priemones?

Pagrindinė, manyčiau, problema ir yra ta, kad verslas labai greitai kinta. Labai sudėtinga verslumo priemones įgyvendinti. Biurokratija – kol mes kažką įgyvendinam, praeina metai, kiti, ir sudėtinga prisitaikyti prie aktualaus verslo. Tai gali tokie centrai kaip „Spiečius“, jie gali prisitaikyti, bet savivaldybės priemonės yra truputėlį pasenusios, ir jas reikėtų perdarinėti, nes verslas stipriai keičiasi. Labai kenkia mūsų, kaip visos administracinės sistemos, nelankstumas. Iš paties jaunimo pusės – gal reikėtų daugiau motyvacijos, nes informacijos tikrai yra daug. Tas pats „Spiečius“ kiekvieną savaitę vykdo mokymus, bet tie, kas domisi, nespėja nueiti, o jaunimui tai tikrai viskas prieinama.

7. Tyrimo metu paaiškėjo, kad Tauragės atvira jaunimo erdvė yra labiausiai žinoma kaip verslumą skatinanti institucija. Kaip manote, kodėl tokios institucijos kaip „Spiečius“, Tauragės rajono savivaldybė, Tauragės darbo birža yra mažiau žinomos, kaip vykdančios tokias programas?

Gal todėl, kad šios institucijos nesifokusuoja į patį jaunimą. Vėlgi tas pats „Spiečius“. Jų tikslas yra dirbti su jaunais verslininkais, nebūtinai su jaunimu, nes pagal metus jauni verslininkai gali būti vyresni, svarbu, kad jie naujai pradėtų verslą. Savivaldybėje yra užimtumo ir verslumo programa, bet vėlgi labiau į užimtumą sufokusuota. Į darbo biržą dažniausiai jau eina ne verslus jaunimas, o tas, kuris ieško darbo, kuris nori savo valandas į pinigus iškeisti, kuris neturi tiek daug idėjų. Jaunimo erdvė turbūt todėl geriausiai žinoma, kad yra atvira visiems. Čia daugiausiai lankosi aktyvus jaunimas, tai tas jaunimas, kuris nori kažką daryti ir kažko siekti. Mažiau dirbama su nemotyvuotu jaunimu, dėl to jaunimo tarpe ir yra labiau žinoma, nes konsultuoja visais rūpimais klausimais – nuo

mokyklos reikalų iki psichologinės, socialinės pagalbos ir iki to paties verslumo, aišku, kiek leidžia darbuotojų kompetencijos.

8. Jūsų nuomone, ar jaunimas gauna pakankamai informacijos apie verslumą skatinančias institucijas? Kokias būdais galima labiausiai pasiekti jaunimą?

Informacijos tikrai yra ir jos galėtų būti daugiau, bet kas nori, tas prie jos tikrai prieina, ją gauna. Informacija gal yra šiek tiek paini ypač atsidarant individualias veiklas, įsigyjant verslo liudijimus ir suvokiant kaip mokesčius mokėti. Jaunimo erdvė iš dalies irgi konsultuoja, nors tai turėtų daryti „Spiečius“ arba VMĮ, bet jaunimas labiau į erdvę ateina. Informacijos iš tų įstaigų gal ir nepakanka, turėtų patys eiti į mokyklas ir labiau siūlyti savo paslaugas. Atvira Tauragės jaunimo erdvė taip ir daro, todėl jaunimas pas mus ir ateina pasikonsultuoti. Jauni žmonės šiais laikais yra labai tingūs, pas juos reikia ateiti. Jie neis. Jiems nepatogu. Tie, kurie motyvuoti, jiems informacijos tikrai pakanka. Patys ateina pasiklausti, o nemotyvuotiems reikia siūlyti.

9. Kokie būtų jūsų pasiūlymai jaunimo verslumui paskatinti?

Mes dabar planuojame, bet čia didelis planas. Daryti „ted‘eksa“ Tauragėje, jo metų jaunimas irgi būtų motyvuojamas pasukti į verslumą. Bet čia labai grandiozinė mano idėja, kuri nežinau ar pavyks. O šiaip siūlyčiau jaunimą labiau pažindinti su verslo ypatumais. Kolegijose, universitetuose yra išvykstamosios kelionės į įvairias organizacijas, įmones, kur susipažinti su darbu. Mokyklose nelabai. Kiek žinau, Tauragės „Versmės“ gimnazijoje yra kažkiek dirbama ta linkme, ten labai dirbama ties popamokiniu švietimu. Jau mokykloje reikėtų pradėti šviesti jaunimą apie verslą. Įtraukti daugiau verslumo pagrindų.

Interviu protokolas (4)

Informantas: Indrė Gendrolitė – Gerulienė (informantas nr.4)

Pareigos: Bendradarbiystės centro „Spiečius“ specialistė

Data: 2019-12-31

Laikas: 12:40-13:00

1. Kaip manote, ar jaunimas dabar yra verslus?

Verslumas – tai idėjų kūrimas, siekimas, projektų įgyvendinimas. Kitaip tariant, sugebėjimas sėkmingai planuoti, organizuoti, valdyti savo gyvenimą ar verslą. Manau, kad šiandieniniame pasaulyje verslumas reikalingas kiekvienam norinčiam dirbti ir užsidirbti. Šiuolaikinis jaunimas turi

pačias geriausias sąlygas kurti, daryti tai, kas jiems patinka, nes nesunkiai prieina prie bet kuriame pasaulio krašte esančios informacijos, gali nevaržomai bendrauti su bet kurios šalies gyventojais ir taip plėsti savo žinias bei kompetencijas. Remiantis Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenimis, 2018 metais iš viso Tauragės apskrityje buvo išduota 3311 verslo liudijimų, iš kurių 748 verslo liudijimai buvo išduoti jaunuoliams nuo 18 iki 29 metų, tai sudaro 23 proc. visų išduotų verslo liudijimų. Dar populiareesnė veiklos forma – individualios veiklos pažyma, pagal kurią veiklą vykde 3410 žmonių, iš kurių 1217 buvo jaunuoliai iki 29 metų, o tai sudaro 36 proc. visų besiverčiančių su individualios veiklos pažyma. Šie skaičiai džiugina, nes matome, kad jaunimas gana aktyviai kuria verslą Tauragėje. Šiuo metu Tauragės „Spiečiuje“ yra 18 narių, kurie savo verslą kuria būtent naudodamiesi „Spiečiaus“ paslaugomis (nemokama darbo erdve, susitikimų kambariu, konferencijų sale, mokymais, seminarais, mentoryste). Jauniausiam „Spiečiaus“ nariui visai neseniai suėjo 18 metų – jis savo verslą pradėjo dar mokyklos suole. Tad norisi tikėti, kad ateityje bus daugiau jaunų žmonių, kurie išdrįs bandyti savo jėgas verslo pasaulyje.

2. Kokie vidiniai veiksniai labiausiai gali lemti jauno žmogaus įsitraukimą į verslą: asmeninės savybės, motyvacija imtis verslo, žinios ir gebėjimai, noras praturtėti, savarankiškumo siekimas, darbo vietos susikūrimas, savo idėjos įgyvendinimas ar saviraiškos poreikis?

Jaunam žmogui dažnai netrūksta ryžto ir optimizmo, tad jis dažniau linkęs prisiimti riziką ir pradėti veiklą, kurios nesiryžta imtis vyresni žmonės. Daugelis jaunų žmonių jau moka ne vieną užsienio kalbą ir yra aplankę ne vieną užsienio šalį. Tai suteikia jiems galimybes generuoti naujas idėjas, komunikuoti ir kurti. Dažnai jauni žmonės turi pomėgių, kuriuos svajoja realizuoti ir iš to uždirbti pinigų, kiti turi išskirtinių gabumų, tretį tiesiog bando ir ieško „savęs“. Manau, pagrindinė verslo kūrimo priežastis – savarankiškumo siekimas, nes dabartinis jaunimas auga laisvoje Lietuvoje, galėdamas laisvai reikšti savo mintis, būti „kitoks“ ir tai juos išlaisvina rinktis gyvenimo kelią.

3. Kokie išoriniai veiksniai turi daugiausiai įtakos jauno žmogaus įsitraukimui į verslą: konkurencija, mokesčių politika, rinkos sąlygos, nedarbo tendencijos, paskolų prieinamumas, išsilavinimas, požiūris į darbą, emigracija, naujausios technologijos, teisinis reguliavimas?

Pastaraisiais metais Lietuvoje daug dėmesio skiriama jaunimo nedarbo problemai. Nors jaunimo nedarbas sparčiai mažėja, jis vis dar išlieka opi problema. Jaunimas darbo rinkoje patiria iššūkių ir vienodomis sąlygomis nėra pajėgus konkuruoti su darbo patirtį turinčiais specialistais. Jaunimas priverstas ieškoti būdų užsidirbti, įgyti kompetencijų ir žinių. Todėl jaunas žmogus ryžtasi kurti darbo vietą sau. Kita priežastis – jaunimui skiriama finansinė parama ir kiti verslo finansavimo šaltiniai. Anksčiau gerai visiems žinomas finansavimo šaltinis – banko paskola, dažniausiai tai

būdavo vienintelis būdas gauti finansavimą, tačiau dabar yra daug alternatyviųjų finansavimo šaltinių (sutelktinio finansavimo platformos, verslo angelų fondai ir kt.), kurių dėka jaunas verslininkas gali pradėti įgyvendinti savo turimas idėjas. Kaip ir minėjau anksčiau, dabar tikrai daug galimybių kurti verslą, nes šiuolaikinės technologijos leidžia rasti įvairiausią informaciją visame pasaulyje.

4. Jūsų manymu, kokias savybes turi turėti verslininkas ir kuo išsiskirti iš kitų profesijų atstovų?

Manau, nėra vieno teisingo recepto, koks turėtų būti verslininkas. Esu įsitikinusi, kad žmogaus galimybės beribės ir daug savybių galima išsiugdyti. Svarbiausią savybę išskirčiau – tai kūrybiškumą. Taip pat dar pridėčiau drąsą, ryžtą bei atkaklumą, nes versle, ypač pradžioje, būna daug streso, daug kliūčių ir nesėkmių, po kurių tik atkaklūs, ryžtingi žmonės ir toliau kryptingai siekia savo užsibrėžto tikslo. Sėkmingo verslo komponentai – puiki idėja, atkaklus darbas ir besąlygiškas tikėjimas sėkme.

5. Kokiomis priemonėmis Tauragėje jaunimas yra skatinamas imtis verslo?

Su jaunimu aktyviai dirba Jaunimo darbo centras, Tauragės atvira jaunimo erdvė, Tauragės savivaldybė ir kitos organizacijos. Tikiu, kad jaunimui pradžioje sunku suprasti, kur kokią informaciją galima gauti. Tad mano rekomenduojamas sėkmingo verslo kelias būtų toks:

- prieš pradėdant kurti verslą, atvykti konsultacijos į bendradarbystės centrą „Spiečius“, kur galima gauti visą reikiamą informaciją apie verslo idėjos įgyvendinimą, verslo plano sudarymą, verslo formos pasirinkimą, reikiamų veiklų licencijų ir leidimų gavimą. Taip pat čia galima sužinoti apie mokymus ir seminarus jaunesiems verslininkams bei susirasti partnerių, bendraminčių;
- toliau rekomenduoju kreiptis į Jaunimo darbo centrą, kuris suteiks informaciją apie savarankiško užimtumo rėmimo programą ir kitas jaunimo verslumo skatinimo galimybes;
- rekomenduoju nuvykti į Tauragės savivaldybę, kuri turi sudariusi verslumo skatinimo programas;
- jei reikalingos didesnės investicijos, galima kreiptis į Tauragės kredito uniją, kuri teikia lengvatines paskolas iš „Verslumo skatinimo fondo“, arba jei veiklą planuojama vykdyti kaime, galima teikti paraišką Nacionalinei mokėjimo agentūrai ir Tauragės rajono vietos veiklos grupei;
- įkūrus verslą, rekomenduoju sugrįžti į bendradarbystės centrą „Spiečius“ ir pasinaudoti nemokama darbo erdve, mokymais, seminarais, mentoryste.

6. Kokios problemos kyla įgyvendinant jaunimo verslumo priemones?

Manau, didžiausia problema – finansinis neraštingumas. Jau mokykloje mokiniai turi būti mokomi ekonomikos pagrindų ir terminų, supažindinami su verslo principais. Mokiniam turi būti sudarytos sąlygos susipažinti su regiono verslu bei praktiškai išbandyti savo turimas idėjas. Jaunajam verslininkui dažnai trūksta kompetencijų ar bazinių žinių, kaip vystyti ar plėtoti verslą. Kita problema, kad regione verslas vis dar išlieka lokalus, veikia pagal nusistovėjusius principus, nesistengiant ieškoti naujų galimybių, inovatyvių sprendimų. Norint, kad jauni žmonės imtųsi verslo, reikia daug su jais kalbėtis, patarti, parodyti, juos sudominti. Verslas iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti labai sudėtingas tol, kol juo nepradedi domėtis.

7. Tyrimo metu paaiškėjo, kad Tauragės atvira jaunimo erdvė yra labiausiai žinoma kaip verslumą skatinanti institucija. Kaip manote, kodėl tokios institucijos kaip „Spiečius“, Tauragės rajono savivaldybė, Tauragės darbo birža yra mažiau žinomos, kaip vykdančios tokias programas?

Manau, kad tokie apklausos rezultatai priklauso nuo apklaustų respondentų amžiaus: jaunimas labiau žino Tauragės atvirą jaunimo erdvę, vyresni Užimtumo tarnybą, Tauragės savivaldybės bei bendradarbystės centro „Spiečiaus“ teikiamas paslaugas. Tokio tipo bendradarbystės centrai yra populiariūs Lietuvos didžiuosiuose miestuose, o regionuose tai yra naujovė, tad reikia laiko, kol vietinis verslas supras tokios erdvės naudą. Taip pat verslas Tauragėje dažniausiai yra lokalus, vykdomas pagal daugelį metų nusistovėjusius principus, tad atsargiai yra žiūrima į pokyčius, bendradarbiavimą ar mentorystę. Todėl turime ir toliau skatinti vietinį verslą taikyti naujoves, daugiau bendradarbiauti tarpusavyje ir ieškoti unikalių sprendimų. Taip pat regionuose nėra aiškių verslumo vystymo pagrindų, ką pastebime didesniuose miestuose. Juose jau nuo mokyklos vaikai yra ugdomi verslumui, prie to prisideda mokinių mokomosios bendrovės, kuriose moksleiviai įgyvendina savo verslo idėjas ir vysto verslą realiose rinkos sąlygose. Tai suteikia ne tik žinių, bet ir praktinių gebėjimų.

8. Jūsų nuomone, ar jaunimas gauna pakankamai informacijos apie verslumą skatinančias institucijas? Kokiais būdais galima labiausiai pasiekti jaunimą?

Manau, kad organizacijų ir institucijų, siekiančių skatinti verslumą, yra pakankamai. Visa informacija nesunkiai pasiekama internetu, kur galima susirasti norimos institucijos kontaktus ir kreiptis dėl konsultacijos rūpimais klausimais. Puikus informacijos šaltinis apie verslo kūrimą yra VšĮ „Versli Lietuva“ internetinis puslapis, kuriame esame paruošę visą informaciją, reikalingą tiek pradedant kurti verslą, tiek norint jį plėsti. Jei rastą informaciją sunku atsirinkti, suprasti, visada galima konsultuotis telefonu arba atvykti į bendradarbystės centrą „Spiečius“. Esu įsitikinusi, kad jaunimą lengviausiai „pasiekti“ elektroninėje erdvėje, socialiniuose tinkluose, todėl visą informaciją

apie bendradarbiystės centro „Spiečiaus“ veiklą, organizuojamus mokymus, seminarus ir mentorystę skelbiame ir facebook paskyroje „Spiečius Tauragėje“.

9. Kokie būtų jūsų pasiūlymai jaunimo verslumui paskatinti?

Kaip ir minėjau anksčiau, labai svarbu jau mokyklos suole mokyti verslo pagrindų, skatinti vaikų kūrybiškumą. Manau, jaunimo verslumui skatinti labai reikšminga yra mentorystė, kai patyrę verslininkai dalijasi savo patirtimi su jaunaisiais verslininkais, dar tik pradedančiais žengti „verslo keliu“. Taip pat svarbus ir organizacijų, institucijų bendradarbiavimas kryptingai siekiant bendro tikslo.